SUMATRA'S WESTKUST SEDERT 1850.

DOOR

E. B. KIELSTRA.

EERSTE HOOFDSTUK.

Het bestuur van Van Swieten en Meis.

Expeditie naar de Batoe-eilanden (1850). — Militaire vertooning in de Batta-landen (1851). — Ruimere bemoeienis met Padang Lawas (1855). — Moeielijkheden met de Batta's nabij de afdeeling Baros (1855, 1857); plannen tot uitbreiding van onzen invloed, welke echter onuitgevoerd bleven. — Singkel bedreigd (1857). — Intrekking van een aantal militaire posten (1857). — Expeditie naar de Mentawai-eilanden (1859). — Aard- en zeebeving (1861), de politieke gevolgen daarvan voor Zuid-Nias. — Aftreden en overlijden van Meis (1861).

Gedurende het civiel en militair bestuur van den kolonel, later generaal-majoor Van Swieten, hetwelk den 29ⁿ October 1849 een aanvang nam, was het eiland Nias herhaaldelijk het onderwerp onzer staatkundige en militaire bemoeiingen. Maar aangezien wij deze reeds elders uitvoerig hebben beschreven (*Indisch Militair Tijdschrift*, 1890, I) meenen wij daarover thans het stilzwijgen te kunnen bewaren, en bepalen wij ons tot een overzicht van de voornaamste gebeurtenissen op den vasten wal, de Batoe- en de Mentawai-eilanden.

En ook bij dat overzicht kan, met het oog op al wat reeds openbaar is gemaakt, korthed worden betracht. De memorie, waar bij de generaal Van Swieten, den 26ⁿ September 1858, het bestuur overgaf en die belangrijke historische en statistische bijzonderheden en beschouwingen bevat, is opgenomen in het *Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië* van 1863; omtrent de belangrijkste bron van inkomsten, de gouvernementen-koffiecultuur, hebben wij in *De Indische Gids* van October en November 1888 eene zoo volledig mogelijke geschiedenis geleverd, en ook over verschillende voorvallen, die in het thans te behandelen tijdvak plaats vonden,

zijn, gelijk nader blijken zal, reeds uitvoerige monographieën verschenen.

Het zal dus voornamelijk onze taak zijn, het nog ontbrekende aan te vullen.

In 1850 had eene militaire expeditie naar de Batoe-eilanden plaats. Omtrent de oorzaken daarvan, en den loop der krijgsvorrichtingen zelve, putten wij het volgend overzicht uit Van Swieten's verslag van 3 Juni 1850 n° 1113, omtrent verdere détails verwijzende naar het *Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië* van 1853, II, blz. 81—87.

Bij een schrijven van 19 Januari 1850 gaf de adsistent-resident van Ajer Bangis en Rau den Gouverneur kennis, dat de bevolking der Batoe-eilanden vrees koesterde voor zekeren panghoeloe Lawan Olanda, van de kampong Sigesé op het eiland Sigata (een der meest westelijk gelegen eilandjes van de Batoe-groep). Dit hoofd wilde zich tegen het Nederlandsch bestuur verzetten, en had daartoe zijne kampong reeds versterkt; alle middelen, welke waren aangewend om hem tot vreedzamer gevoelens over te halen, bleven vruchteloos, en eene commissie welke tot hem gezonden was om hem uit te noodigen, zijne grieven mede te deelen aan den te Tello, op het eiland van dien naam, resideerenden posthouder, keerde onverrichterzake en zelfs met levensgevaar terug.

Tot deze oproerige houding van Lawan Olanda had aanleiding gegeven eene schuldvordering van dezen op den zoon van den panghoeloe Toea Siola, (hoofd van het eiland Lorang) die, in de vordering geen genoegen nemende, zich bij den posthouder had vervoegd en diens bemiddeling had ingeroepen. De posthouder had toen Lawan Olanda opgeroepen om ter zake te worden gehoord, maar deze had geweigerd te verschijnen.

De kolonel Van Swieten, met een en ander in wetenschap gesteld, schreef den adsistent-resident dat deze persoonlijk de quaestie diende te gaan onderzoeken en trachten moest haar op minnelijke wijze tot een goed einde te brengen.

Dit geschiedde, en voorloopig met goed gevolg.

De adsistent-resident kon den 25ⁿ Maart melden dat, tengevolge van zijne tusschenkomst, de zaak geeindigd was. Op zijne bekendmaking „dat iedere kampong, waarvan de gewapende manschappen uitrukten om andere kampongs te beoorlogen, zoude worden gestraft als oproerig tegen het wettig gezag” waren de buitengewone

versterkingen van Sigesé geslecht en was Lawan Olanda met een groot gewapend gevolg zich bij hem te Tello komen aanmelden. Bij onderzoek was toen gebleken dat de schuldvordering op Toea Siola hare oorzaak had in het onafgedaan gedeelte van eenen bruidschat, ter waarde van omstreeks f 25.—, tot de voldoening waarvan de zoon van Toea Siolo inmiddels als gijzelaar was aangehouden. De beleedigde familie had hiervoor genoegdoening geeischt, welke door den beleediger geweigerd was.

De adsistent-resident had daarop beide partijen overgehaald, zich te onderwerpen aan de uitspraak van de rapathoofden der Batoe-eilanden.

Toen deze hoofden volgens de landsgebruiken beslist hadden, verzettede Lawan Olanda zich tegen hunne beslissing niet, en hieruit maakte de adsistent-resident niet ten onrechte op dat de zaak uit was.

Maar het duurde niet lang, of de verwickelingen begonnen opnieuw, doordien het hoofd van Sigesé het oor leende aan de inblazingen van eenige heethoofden, die zijne ijdelheid streelden met de herinnering aan zijns vaders heldendaden. Deze vader had, in 1826, eene „overwinning” behaald op den gecommiteerde der Batoe-eilanden, Christie, dien hij met goed gevolg had weerstaan; en hij had dientengevolge den eernaam aangenomen van Lawan Olanda (bestrijder der Hollanders), die na zijn overlijden op zijn zoon was overgegaau.

Tengevolge dier inblazingen begon deze weder zijne kampong te versterken, en gaf hij opnieuw, ondanks alle heusche vermaningen, het kwade voorbeeld van verzet tegen het wettig gezag.

Overwegende, dat alle middelen van overreding vruchteloos bleven; dat, onder het zwakke bestuur van den toenmaligen posthouder, steeds meer verwickelingen in de inlandsche huishouding der Batoe-eilanden voorkwamen, en dat eene te groote inschikkelijkheid van onze zijde jegens Lawan Olanda door de gansche bevolking dier eilanden zou worden aangemerkt als een bewijs van zwakheid en onmacht, besloot de kolonel Van Swieten nu, den stationscommandant te verzoeken, met de schoenerbrik *Dolfijn* en een kruisboot naar de Batoe-eilanden te stevenen en aldus den adsistent-resident van Ajer Bangis en Rau in de gelegenheid te stellen, door de meest gepaste maatregelen en desnoods door geweld, het verzet van Lawan Olanda te breken. Tot dat einde werd voorts een officier — de 1e luitenant H. A. Steenmeijer — met 25 man inlandsche infanterie op de *Dolfijn* ingescheept.

De *Dolfijn* kwam den 8ⁿ Mei 1850 ter reede van Ajer Bangis om

den adsistent-resident af te halen. Juist kwam daar ook de schoener *Argo*; en daar de commandant der *Dolfijn* — luitenant ter zee 1^e kl. C. J. Berghuis — stationscommandant ter Westkust van Sumatra was, maakte deze van zijne bevoegdheid als zoodanig gebruik om de *Argo* de expeditie te doen medemaken. Den 9ⁿ vertrokken deze beide vaartuigen en de kruisboot van Ajer Bangis; drie dagen later kwamen zij bij het eiland Sigata, en nadat den 13ⁿ nog vergeefsche pogingen waren aangewend om Lawan Olanda zonder wapengeweld tot betere gevoelens over te halen, gingen de troepen (36 Europeesche matrozen en mariniers, 25 inlandsche soldaten en eenige gewapende inlandsche schepelingen, met 5 officieren en 1 adelborst 1^e klasse ¹⁾) den volgenden dag aan wal. De versterkte kampong werd veroverd en in de asch gelegd; een 14-tal lijken waren het bewijs, dat de vijand zich goed verdedigd had. Aan onze zijde waren slechts een paar man gekwetst.

Lawan Olanda, die aanvankelijk de vlucht had genomen, werd den 18ⁿ Mei door de overige hoofden aan het bestuur uitgeleverd en gevankelijk naar Padang gevoerd.

In 1851 was weder eene militaire vertooning noodig in de Battalanden. Volgens een brief van den Gouverneur-Generaal dd. 14 October 1851 n. 729/4 was de oorzaak daarvan te zoeken in het feit, dat de onafhankelijke Batta-bevolking, van het landschap Toba, een inval op het gouvernementsgebied had gedaan en bij die gelegenheid en 30-tal personen uit de kampong Djaboe liga (district Sipirok) had medegevoerd. Om in Sipirok en het aangrenzend Silindong het vertrouwen op onze macht niet te schokken, was een krachtig optreden onzerzijds onvermijdelijk; Van Swieten zond daarom een detachement van 75 manschappen, ondersteund door de hulptroepen van Angkola en Sipirok, naar de vijandige Battadistricten, om genoegdoening voor de gepleegde schending van grondgebied en teruggaaf der geroofde kampongbewoners te vorderen.

Bij de komst der troepen werden echter allerwege de kampongs ledig aangetroffen en had de bevolking naar de bosschen de wijk genomen. Ook de pogingen, door de hulptroepen aangewend om zich met de vluchtelingen in aanraking te stellen of het hoofd der

¹ N. l. de commandant der *Dolfijn*, luit. ter zee 1^e kl. C. J. Berghuis, met den luitenant ter zee 2^e kl. D. Van der Gronden en den officier van gezondheid 3^e kl. A. B. A. F. von KönigsLöw; de commandant der *Argo*, luit. ter zee 2^e kl. P. W. Stort met den adelborst 1^e kl. A. C. J. Edeling, en de commandant der infanterie, luitenant H. A. Steenmeijer.

vijanden. Si todjal, in handen te krijgen, bleven vruchteloos, zoodat, na eenige dagen toevens en nadat de hulptroepen uit wraak voor het geleden onrecht eenige onbeduidende kampongs vernield hadden, de terugmarsch weder werd aangenomen. Den 21ⁿ Mei was het detachement van de expeditie teruggekeerd.

Het eigenlijk doel van den tocht werd derhalve niet bereikt. De wd. resident van Tapanoeli was niettemin van oordeel „dat dit vertoon van macht ten gevolge zal hebben dat de Battabewoners zich vooreerst van stroop- en rooftochten binnen onze grenzen zullen onthouden, hetgeen bij de onhandelbaarheid dezer onbeschaafde en woeste naburen als voldoende mag worden beschouwd.”

Wij springen thans enkele jaren over, om na te gaan wat er in 1855 en volgende jaren in Padang Lawas geschiedde, gelijk dat o. a. blijkt uit de missive van het Indisch bestuur van 29 Juni 1855 geheim n°. 17 La. Z en hare bijlagen.

Nadat het landschap Padang Lawas in 1843 door ons ontruimd was, ontstond daar al spoedig de grootste regeeringloosheid. Oorlogen waren aan de orde van den dag, bijna uitsluitend met het doel, menschen te rooven en dezen als slaven te verkoopen.

In het laatst van 1854 was op deze wijze de hoofdkampong Oetan Nopan, in het district Boeroemon, door de gewapende benden van het aangrenzend district Sosak aangevallen en vervoerd; en hoezeer de overwonnenen aangenomen hadden een losprijs van f 4000.— te betalen en daarvan dadelijk f 1940.— hadden voldaan, werd de bevolking niettemin met geheele wegvoering en slavernij bedreigd.

De bevolking van Boeroemon, die reeds vroeger het verlangen te kennen gegeven had om in massa naar het Gouvernements-grondgebied (Groot-Mandaïling) te verhuizen, riep nu de hulp van het Gouvernement in, waartoe Soetan Goeroe, het eerste hoofd van Oetan Nopan, afgevaardigd werd. De adsistent-resident van Mandaïling, de heer A. P. Godon, zond diensgevolge eenen brief naar de hoofden van Sosak, waarin dezen werden uitgenoodigd om, daar Boeroemon zich onder 's Gouvernements bescherming had gesteld, aan het voor nemen der bevolking, om naar Mandaïling te verhuizen; geene belemmering in de weg te leggen.

Het antwoord op dien brief was niet-alleen weigerend, maar Per-toewan Bangoen, het eerste hoofd van Sosak, vermoedelijk steunende op de groote moeielijkheid der gemeenschap en door de behaalde overwinning overmoedigd geworden, droeg den terugkeerenden zendeling

op, smaadredenen aan den adsistent-resident en de hoofden van Mandailing over te brengen. De wettige vrouw van het hoofd van Oetan Nopan, eene vrouw van voorname geboorte — zij was de nicht van den Jang di pertoewan van Kota Siantar, het eerste hoofd van Mandailing — liet hij geheel ontkleed voor zich komen en rijst stampen, ten einde de minachting te doen uitkomen die hij voor de hoofden van Mandailing had.

Behalve de evengenoemde Jang di pertoewan, een zeer geacht hoofd van grooten invloed en door het bestuur steeds met onderscheiding behandeld, hadden ook vele andere hoofden en gegoede lieden in Groot-Mandailing door vermaagschapping belang bij de zaken van Boeroemon. De beleediging, aan de vrouw van het hoofd van Oetan Nopan aangedaan, en het medelijden met het lot dat de bevolking te wachten stond, werden in Groot-Mandailing diep gevoeld; groot was de aandrang bij dat bestuur om tusschenbeide te komen, en de adsistent-resident was van oordeel dat hiermede niet mocht worden getoefd, wilde men „verdere tooneelen van strijd, vernietiging en slavernij“ voorkomen.

De gouverneur van Sumatra's Westkust, generaal Van Swieten, was van meening dat de verlangde tusschenkomst moest worden verleend. Gedurende de oorlogen, die wij met de Padri's hadden gevoerd, waren de hoofden en de gewapende bevolking van Mandailing onze trouwste bondgenooten geweest; zij hadden alzoo, waar hunne eer en hunne belangen werden aangerand, ruimschoots aanspraak verworven op wederkeerigen bijstand; eene weigering, om deze te verleen, zou hun wel een zonderling denkbeeld geven van onze staatkunde en van onze menschlievendheid. Door onze tusschenkomst zou daarentegen het vertrouwen op het Gouvernement verstrekt en de plicht der humaniteit vervuld worden.

Van Swieten machtigde alzoo (27 Januari) den adsistent-resident tot eene demonstratie, met behulp der militaire macht, naar Boeroemon of, zoo noodig, naar Sosak, doch bepaalde daarbij dat alle aanzoeken naar wraak of vergelding moesten worden afgewezen, daar het bevrijden der krijgsgevangenen en het verhoeden van verdere onheilen des oorlogs het eenige doel moest blijven. Van den indruk, van de demonstratie te verwachten, moest partij getrokken worden om eene betere orde van zaken onder de bevolking van Padang Lawas te vestigen, het voeren van oorlog zooveel doenlijk te verbieden, en het aanleggen van sawah's, het verzamelen van boschproducten enz. aan te moedigen.

Te Padang Sidempoean werd nu een detachement infanterie (1 officier — de 2ⁿ luitenant D. Der Kinderen — en 57 onderofficieren en manschappen — 11 Europeanen en 46 inlanders —) versterkt door 350 geweerdragende en 700 met lansen gewapende Mandailingers voor den tocht bestemd; het bevel over deze macht werd opgedragen aan de majoor H. Schwenk, commandant der troepen in de Noordelijke Afdeeling. De leiding der staatkundige en burgerlijke aangelegenheden bleef aan den adsistent-resident Godon toevertrouwd.

De troepen kwamen den 6ⁿ Februari te Siaboe (tusschen Padang Sidempoean en Penjaboengan) aan. Hier vernam men, dat Oetan Nopan verbrand en de bevolking, met slaven en kinderen, reeds naar Sosak vervoerd was. Men besloot nu, langs den kortsten doch moeilijksten weg naar Sosak te marcheeren, in de hoop dat de colonne daar zou kunnen aankomen vóórdat de hoofden van dit landschap bericht van de komst der troepen zouden hebben ontvangen.

Nadat de hulptroepen bijeengebracht waren, werd den 9ⁿ Februari de marsch aanvaard. Deze was in hooge mate vermoeiend; dan eens over hoog gebergte zonder wegen of paden, dan weder door dorre vlakten en diepe rivieren die met moeite doerwaad werden. Maar het doel werd volkomen bereikt, zonder dat één schot gelost werd. Toen, den 14ⁿ Februari, de troepen Sosak binnenrukten, haastten de hoofden zich, hunne onderwerping aan te bieden en vergiffenis te vragen, welke hun verleend werd op voorwaarde dat zij de krijsgesvangenen uitleverden. Dit geschiedde: omstreeks 700 zielen werden van de slavernij waartoe zij anders gedoemd zouden zijn — verscheidene waren reeds verkocht — bevrijd; allen vestigden zich op Gouvernementsgrondgebied, en hun voorbeeld werd nog door 2223 anderen gevolgd, omdat zij overtuigd waren alleen dáár rust en veiligheid van personen en goederen te kunnen vinden.

In eene groote vergadering werden door den adsistent-resident maatregelen aan de hoofden voorgesteld, en door dezen aangenomen, ter verzekering van de rust; de hoofden beloofden voortaan bij belangrijke geschillen de arbitrage van den adsistent-resident te zullen inroepen. Aan de eerste hoofden van Sosak, Pertibi en Adjoran, zijnde de voornaamste onderdeelen van Padang Lawas, werd de handhaving der rust opgedragen.

Nadat alles geregeld was, keerden de troepen en de adsistent-resident terug; den 9ⁿ Maart waren zij weder op hunne standplaatsen getourneerd.

De adsistent-resident was, na onderzoek der bestaande toestanden,

van meening dat wij verplicht waren onze bemoeienis met Padang Lawas op een anderen voet te brengen dan sedert 1843 het geval was geweest. Het was, zoo schreef hij, met de beginselen der christelijke leer niet te rijmen, dat wij willens en wetens eene bevolking van 20- à 30.000 zielen van ons afstootten en haar aan menschenroof en slavernij prijs gaven, wanneer de hoofden des volks, van hun eigen onmacht overtuigd, naar de bescherming van ons oppergezag verlangden.

En de generaal Van Swieten was dat geheel eens: indien, voegde hij er bij, zonder groote inspanning het loffelijk doel kan bereikt worden om eene vrij aanzienlijke bevolking te beschaven en, van menschenroovers en handelaren in menschen, te vormen tot landbouwers en nuttige voortbrengers, dan kunnen daartegen geene bedenkingen bestaan; behalve het verhevene van de strekking uit een oogpunt van menschlievendheid, zal het loon dan zijn bestendiging en uitbreiding van onzen staatkundigen invloed.

De Indische Regeering deelde deze beschouwingen en vroeg (dd 29 Juni 1855 geheim, n° 17 La Z) 's Konings machtiging „tot het aanwenden van eene ruimere bemoeienis met de binnenlandsche districten van Padang Lawas, met het oogmerk om de bevolking dier landstreken te bevrijden van den geesel des oorlogs en zijne gevolgen, en haar een landbouwend volk te doen worden.“ Die machtiging werd bij Koninklijke kabinetsbeschikking van 14 October 1855, La N 16 verleend.

Dientengevolge teekende Van Swieten, den 26ⁿ April 1856, eene acte van bevestiging voor den Radja van Pertibi, genaamd Pertewan Djoemalah Alam, en dien van Adjoran, genaamd Soetan di Batta. Deze acten werden hun uitgereikt nadat zij, den 4ⁿ Augustus 1856, te Penjaboengan de volgende verklaring hadden afgelegd en beëdigd ¹:

„Ik ondergeteekende, radja van Pertibi (Adjoran) beloof plechtiglijk :

1°. „Het Nederlandsch-Indisch gouvernement als mijnen opperheer, en de door hetzelfde over mij gestelde machten als mijne over-

¹ Bij deze gelegenheid werd tot bevordering der zedelijkheid overeengekomen dat de koopschat der vrouw (*djoedjoer*), zoowel in de afdeelingen Mandailing en Angkola, als in Padang Lawas voortaan slechts f 30.— zou bedragen; dat alle gehuwde mannen, gedurende het eerste jaar van hun huwelijk, van alle heeren-diensten, lasten en opbrengsten zouden zijn vrijgesteld, maar de ongehuwden daarentegen in de heeren- en cultuurdiensten zouden moeten deelen.

heid, allen verschuldigden eerbied, gehoorzaamheid en hulp te bewijzen;

20. „De rust en vrede in mijn rijk en met mijne naburen te handhaven;

30. „Den handel en landbouw te beschermen en te bevorderen;

40. „Den handel in slaven met alle macht tegen te gaan;

50. „Aan onderdanen van het gouvernement, die zich aan misdrijf hebben schuldig gemaakt, geene schuilplaats te verleen;

60. „Van vreemde mogendheden of vorsten of van hunne vertegenwoordigers of agenten geene brieven of geschenken aan te nemen of zendelingen te ontvangen zonder voorkennis of toestemming van den resident van Tapanoeli;

70. „Niet toe te laten dat Europeanen zich zonder die voorkennis en toestemming binnen mijn rijk vestigen.

Pertoewan Bangon, hoofd van Sosak, liet zich verschoonen wegens een sterfgeval in zijne familie, maar beloofde later tot het teekenen en beedigen van eene gelijke acte te zullen toetreden. Aan nadere oproepingen voldeed hij echter niet.

Daarentegen verklaarde het hoofd van het landschap Sosak Di-oeloe of Pasir, tusschen Sosak en Mandailing in liggende, zich gaarne bij ons te willen aansluiten, en zich geheel van Sosak af te scheiden. Dat hoofd legde daarop dezelfde verklaring af en ontving eene acte van bevestiging, gedagteekend 29 Januari 1857, als Radja van Pasir, onder den naam van Machoedoem.

In het politiek verslag van 1857 vinden wij „als een bewijs van vertrouwen der bevolking in ons bestuur“ vermeld dat het eerste hoofd der negorij Oedjoeng Panas aan den adsistent-resident van Mandailing en Angkola vergunning verzocht, en van dezen ambtenaar verkregen had, om 40 kinderen uit die negorij door den officier van gezondheid te Padang Sidempoean te doen vaccineeren.

De onafhankelijke Batta-stammen, aan ons tot de afdeeling Baros behoorend grondgebied grenzende, gaven sedert 1855 herhaaldelijk aanleiding tot moeilijkheden.

Zoo werd, in Juli van dat jaar, door eenige personen uit Damdamman een nachtelijke inval ondernomen op ons gebied, waarbij zes menschen geroofd werden. Na vergeefsche opeischingen sloot het bestuur de van de kust naar Damdamman leidende wegen, tengevolge waarvan weldra gebrek aan zout ontstond; dit had den gewenschten uitslag, zoodat de geroofden werden teruggegeven. In 1856 had wederom een soortgelijke inval van het hoofd van Damdamman plaats; de inlandsche politie slaagde in de gevangenneming van een der onruststokers,

na een gevecht waarbij de broeder van bedoeld hoofd sneuvelde. Deze onderwierp zich nu aan den hem gestelden eisch tot teruggaaf van al het geroofde en tot uitlevering der schuldigen aan den inval van het vorige jaar.

In 1857 werden andermaal ongeregeldheden op ons grondgebied gepleegd, — nu uit het landschap Nai Pospos. Ter bestraffing werd de gemeenschap van Nai Pospos met de gouvernementslanden afgesloten.

Strikt genomen kon Nai Pospos niet tot de „onafhankelijke landschappen“ gerekend worden. Met Sigoempoelon, Silindong, Sipahoetar, Sigotom, Pangariboean en Silantom was het, bij Indisch Besluit van 11 Maart 1841 no. 10, tot gouvernementsgebied verklaard, en het was daarvan sedert niet weder (gelijk Padang Lawas in 1843) afgescheiden. Maar feitelijk waren al die landschappen onafhankelijk gebleven; wij hadden ons er niet het minst aan laten gelegen liggen.

De aandacht werd nu weder op deze streken gevestigd, en de generaal Van Swieten was van oordeel dat onze invloed daar langs den vreedzamen weg, door het openen van gemeenschapswegen vooral, geleidelijk zoude kunnen worden uitgebreid. Belangrijke tegenstand was „van dat zachtzinnige en zwakke volk niet te verwachten, en zoo men de taak met heleid en geduld aanvatte, zou zij wel zooveel resultaat hebben dat reeds na een verloop van een tiental jaren een betere toekomst zou geboren worden.“ Met een beroep op Junghuhn's *Battaländer* II bl. 115—127 vroeg Van Swieten alzoo machtiging om in den aangegeven geest werkzaam te zijn.

De Indische Regeering had daartegen geen bezwaar: „bestond de mogelijkheid“ aldus luidde het in de missive van den Gouverneur-Generaal van 2 Augustus 1857 no. 607/10 aan den Minister van Koloniën — „om zonder onevenredige offers die landschappen tot meer ontwikkeling te brengen, dan zou zulks in de toekomst noodwendig van gunstigen invloed worden op de ontwikkeling van Siboga en Singkel als middelpunten van den handel. Als het mogelijk ware, vooral in de landschappen Sigoempoelon en Silindong, het zendelingswerk met de pogingen van het bestuur tot uitbreiding van welvaart en beschaving hand aan hand te doen gaan, dan zouden de uitkomsten voor beide wellicht vruchtbaarder zijn.“

De Minister van Koloniën en Z. M. de Koning keurden daarop de voorgestelde uitbreiding onzer bemoeienis goed (kabinets-beschikking van 17 November 1857 no. 72), doch in werkelijkheid bleef zij achterwege, wellicht door de aftreding van Van Swieten, welke kort daarna, wegens zijne benoeming tot commandant van het Indische

leger, volgde. Aanvankelijk heette het, dat de afkeer der Batta's van heerendiensten oorzaak was, dat aan den aanleg der wegen, ondanks herhaalde aansporing, nog weinig gedaan was; in de volgende verslagen is daarvan geen sprake meer.

In het laatst van 1857 werd onze vestiging te Singkel min of meer bedreigd. Men vernam, dat te Sibadi een vaartuig was aangekomen met 40 gewapenden, ondersteund door het hoofd van Tampat Toean en in betrekking staande tot eenige, te Singkel verblijf houdende Atjehers. Zij zouden een aanval op Singkel ondernemen, en daarbij steun vinden te Rasian, de verblijfplaats van Radja Amaris (het in 1840 verdreven hoofd van Singkel); te Boeloe Sama, waar een panglima van Groot-Atjeh, Nja Oesoef, de gemoeieren tegen ons ophitste, en te Bakoengan, waar zekere panglima Lamprisan verblijf hield.

De reden dezer vijandelijke voornemens was gelegen in de omstandigheid, dat Radja Oeda, een te Singkel wonend Atjeher en oudste zoon van den in 1840 verdreven Radja van Tapoes, wegens sluikhandel door den Raad van Justitie te Padang was veroordeeld; het hoofd van Tampat Toean was ons kwalijk gezind omdat hem in den laatsten tijd de slavenhandel op Nias belet was.

Onmiddellijk nadat de resident van Tapanoei van de bestaande plannen kennis bekomen had, zond hij eene kruisboot van Siboga naar Singkel; op last van den generaal Van Swieten werd deze zoodra mogelijk gevolgd door de schoenerbrik *Banda* (luitenant ter zee 1^e kl. A. Hoek), die zich ter reede van Padang ophield. Met dit vaartuig werd tevens eene versterking van het garnizoen te Singkel, van 1 officier en 25 man, overgevoerd.

Dadelijk na aankomst van deze macht (19 December) werden Radja Oeda en twee zijner handlangers door de politie opgevat; in een der woningen vond men 31 vuurwapenen en eene belangrijke hoeveelheid blank geweer.

De *Banda* zeilde intusschen naar Sibadi, doch vernam daar dat de onruststokers reeds uiteengegaan waren.

Nadat de drie opgevatte personen te Singkel in verhoor genomen waren, werden zij met de *Banda* naar Padang overgevoerd. De generaal Van Swieten deed hen hier niet terecht staan, maar gaf hun de vrijheid, op voorwaarde dat zij zich niet meer te Baros en Singkel zouden vertoonen, maar hunnen handel tot Siboga, Ajer Bangis en Padang zouden bepalen.

Hij ging hiertoe over, vooreerst omdat de getuigenissen tegen hen niet overtuigend genoeg waren om hen voor den Raad van Justitie te trekken; maar niet het minst omdat Radja Oeda en zijn broeder, Nja Ali, nauw verwant waren aan den Sultan van Atjeh, en hunne aanhouding of verwijdering naar elders den kortelings met Atjeh gesloten vrede zoude kunnen benadeelen en den juist ontluikenden handel der Atjehers op Sumatra's Westkust stremmen.

Al het hierboven medegedeelde had betrekking, òf op de geheel of nagenoeg onafhankelijke grensbewoners, òf op de feitelijk even onafhankelijke eilanden. In het rechtstreeks aan ons gezag onderworpen gebied van Sumatra's Westkust werd de toestand steeds meer geconsolideerd; de rust bleef ongestoord, de welvaart nam toe.

Geen wonder dan ook, dat de generaal Van Swieten bij zijn schrijven van 17 September 1856 n° 747/89 voorstellen kon doen, die tot de opheffing der posten te Painan, Kajoe Tanam, Soengei Pagoe, Sidjoendjoeng, Kota Generaal Cochijs, Taloe, Fort Elout en Batang Taro leidden.

De intrekking van die bezettingen, zoo schreef hij, „vroeger zoo noodig om onbezonnen pogingen tot rustverstoring te verhoeden, is mogelijk geworden sedert geene rustverstoring meer gevreesd wordt, terwijl bovendien de samentrekking van grootere macht toelaat, zich dadelijk met groote afdeelingen te begeven waar dit noodig is.” En omtrent Kota Generaal Cochijs in het bijzonder werd gezegd, dat deze post alle waarde verloren had: „het geheele district Bondjol met al zijne onderhoorigheden telt niet meer dan 2171 zielen, en heeft als militaire positie met betrekking tot de geheele Bovenlanden weinig waarde.”

De aldus beschikbaar komende troepen werden voor een deel gebezigd om de nog te behouden posten voor zooveel noodig, eenigszins te versterken. Die posten, met de daarvoor bestemde bezettingen, waren de volgende.

Priaman	met	1 off.,	4 Eur.,	46 inl. militairen.
Solok	„	4 „	10 „	140 „ „
Fort Van der Capellen.	„	1 „	4 „	46 „ „
Paja Combo	„	1 „	4 „	46 „ „
Ajer Bangis	„	1 „	4 „	46 „ „
Rau.	„	1 „	4 „	46 „ „
Natal	„	1 „	4 „	46 „ „
Over te brengen	„	10 „	34 „	413 „ „

Overgebracht . . .	met 10 off., 34 Eur., 413 inl. militairen.
Padang Sidempoean. . .	" 4 " 10 " 109 " "
Siboga	" 5 " 10 " 109 " "
Baros	" 1 " 4 " 46 " "
Singkel	" 2 " 6 " 69 " "
Goenoeng Sitoli	" 1 " 4 " 46 " "
Lagoendi	" 2 " 6 " 69 " "
Hilidaai ¹	" 1 " 4 " 46 " "
Te zamen	" 26 " 78 " 910 " "

De 78 Europeanen waren uitsluitend onderofficieren en korporaals. „Het loffelijk gedrag van de inlandsche bezetting te Loemar (Westerafdeeling van Borneo) ter gelegenheid eener overrompeling van dien post door de Chineezzen op den 11—12n Juni 1856“ had Van Swieten bevestigd in zijn gevoelen „dat de samenvoeging van Europeanen bij de kleine bezettingen geen vereischte is“; en hij meende alzoo „dat die versnippering van een moeilijk te bekomen bestanddeel van het leger niet organiek als beginsel moest worden behouden.“

De vroegere sterkte van het garnizoensbataljon had 51 officieren, 578 Europeanen en 1056 inlanders bedragen, en zou dus nu eene belangrijke vermindering ondergaan. Van Swieten wenschte daarentegen een nieuw (het 17e) veldbataljon op te richten, dat uit 2 Europeesche, 2 Afrikaansche en 2 inlandsche compagnieën bestaan, en voor de helft te Padang, voor de wederhelft te Fort de Kock gestationneerd worden zou. Tengevolge hiervan verviel de vroegere plaatselijke bezetting van laatstgenoemden post.

Deze voorstellen werden goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 2 September 1857 no 57.

Een uitvloeisel van de nieuwe militaire organisatie was, dat in 1860 de functie van civiel gezaghebber te Soengei Pagoe, vroeger door den militairen commandant vervuld, aan een burgerlijk ambtenaar werd opgedragen (kabinets-rescript van 6 April 1860 no. 55). Bij deze gelegenheid werd het district Soengei Pagoe vergroot met het vroeger tot het district Alahan Pandjang behoorende Lolo, alwaar de civiele gezaghebber gevestigd zou zijn (Ind. Stbl. 1860 no. 60).

Het civiel en militair bestuur over Sumatra's Westkust ging, in September 1858, over op den generaal-majoor A. Meis.

¹ Deze post op Nias was nog niet opgericht. Zooals bekend is, is eene vestiging aldaar achterwege gebleven.

Onder diens beheer had, in 1859, eene expeditie naar de Mentawai-eilanden plaats.

Daar werden de verschillende zeestraten door de marine opgenomen; in het begin der maand April hield zich de *Montrado* (luitenant ter zee 1^e kl. R. L. De Haes) daartoe in de Zeebloemenstraat op. Den 13ⁿ van genoemde maand werd de luitenant ter-zee 2^e kl. J. P. Uyttenhooven, die zich nabij de kampong Sibiribenoëa op het eiland Zuid-Pora met eenige Javaansche matrozen aan wal bevond om de noodige waarnemingen te doen, door de bevolking verraderlijk overvallen en, met twee matrozen, om het leven gebracht. De overige vier matrozen en een loods werden gewond; maar ofschoon de stervende officier hun gelastte, hem aan zijn lot over te laten en zich te redden, slaagden zij er in, met zijn lijk de sloep te bereiken.

De commandant der *Montrado* achtte zijne macht niet toereikend om onmiddellijk de moordenaars aan te vallen en te tuchtigen; hij stoomde dus eerst naar Padang, waar de Gouverneur hem een detachement van 2 officieren (1^e luitenants J. J. G. Hennequin en A. W. P. Meis) en 40 man tot versterking gaf. Hij keerde daarop met zijnen bodem naar Zuid-Pora terug, waar hij in den avond van den 18ⁿ April aankwam.

Nog denzelfden nacht werd de beschikbare macht (infanterie en landingsdivisie) in de baai van Sibiribenoëa ontscheept. Tot bewaking der sloepen werd luitenant Meis met een detachement aan het strand achtergelaten; de overige troepen, aangevoerd door den luitenant ter zee 2^e kl. F. H. P. van Alphen, namen onmiddellijk den marsch naar de vijandig gezinde kampong aan.

De marsch, welke negen uur duurde, was „onbeschrijfelijk moeilijk.“ Het terrein was moerassig en dicht begroeid, en onophoudelijk werd de colonne opgehouden door vijanden die haar, uit hinderlagen en kreupelhout, met vergiftigde pijlen beschoten. Eindelijk werd de kampong bereikt en bestormd, de vijand verjaagd, en alles, o. a. een 60-tal sampangs, verbrand of vernield.

Na deze strafoefening werd de terugmarsch aanvaard. Geen vijand vertoonde zich meer, en tegen het vallen van den avond was de gansche macht weder ingescheept op de *Montrado*, die daarop naar Padang terugkeerde.

Van voldoende belang om hier kortelijk vermeld te worden ¹ is

¹ Uitvoerige mededeelingen vindt men in de *Javasche Courant* van 9 Maart, 10 en 20 April en 12 Juni 1861.

de aard- en zeebeving, die den 16ⁿ Februari 1861 groote verwoestingen aanrichtte en zich, speciaal op de Batoe-eilanden, den 9ⁿ Maart van dat jaar nog in veel sterkere mate herhaalde.

In de binnenlanden deed zich de aardbeving van 16 Februari het meest gevoelen in de afdeeling Mandailing en Angkola, waar een groot aantal huizen instortte, sawah's „als het ware omgekeerd" werden en vele aardstoringen plaats vonden.

Meer schade werd echter ondervonden langs de kust en op de eilanden.

De strandplaatsen Natal, Siboga en Baros hadden veel te lijden, maar waren nog gelukkig in vergelijking met Singkel, waar het etablissement geheel vernield werd en de grond eene zoo totale verandering onderging, dat aan herstel der vestiging op dezelfde plaats geen denken was. Een 20-tal inlanders vond bij deze gelegenheid een jammerlijken dood.

Erger nog was het gesteld op Zuid-Nias, waar het in 1856 opgericht etablissement te Lagoendi volkomen vernield werd en 16 personen (mannen, vrouwen en kinderen) van de bezetting, 32 van de nabijgelegen kampong om het leven kwamen.

Op het eiland Simo, waar den 16ⁿ Februari 80 huizen instorten doch slechts een kind omkwam, hadden den 9ⁿ Maart vreeselijke verwoestingen plaats, die aan velen het leven kostten: van de 1045 zielen, die daar verblijf hielden, waren na de ramp nog slechts 370 over, en bovendien waren nog een 100-tal lieden omgekomen die zich slechts tijdelijk op Simo gevestigd hadden.

Ook Poeloe Tello werd grootendeels verwoest, maar menschenlevens waren daar niet te betreuren.

Gevolgen van staatkundigen aard had alleen de vernieling van het etablissement te Lagoendi. Wat daarbij voorviel is, meenen wij, nog niet elders met eenige uitvoerigheid medegedeeld; wij putten daarom het volgende overzicht uit het verslag, dd. 8 Maart 1861, deswege ingediend door den 1ⁿ luitenant, wd. civiel gezaghebber, J. A. Van Dapperen.

Eene hevige aardbeving, na een kwartier door eene vreeselijke zeebeving gevolgd, had in den avond van 16 Februari alles verwoest. Door het water medegesleept, was de bezetting — voor zoover zij niet omkwam, zooals dadelijk met 3 Europeanen en 5 inlandsche soldaten het geval was — gevlucht naar de nabijgelegen moerassen; den volgenden morgen terugkeerende naar de plaats waar de redoute

gestaan had, vonden zij daar reeds Niassers aan het plunderen:

„Toen wij successievelijk, uitgeput en allen min of meer gewond, in de verwoeste redoute terugkwamen, waren wij omringd door duizende Niassers, die allen goederen hadden ontvreemd en daarmee nog voortgingen ondanks onze tegenwoordigheid; doch wij waren onmachtig iets uit te voeren, aangezien het buskruit doornat en de geweren onbruikbaar geworden waren. Drie vierden der manschappen leed aan koortsen...

„Met uitzondering van de bevolking der kampong Fadoro, die in onzen hachelijken toestand zich een trouw bondgenoot toonde, waren vele kampongs opgekomen om te rooven“.....

Omringd door vijanden, meest van Orahili, Hilibobo, Singedeassi en Botohosi; nagenoeg ontbloot van levensmiddelen, het geheele garnizoen uitgeput en ziek, terwijl de aardbevingen zich telkens herhaalden en ook het zeewater weder aanzienlijk rees, was aan geene verdediging te denken. Men besloot daarom, de hulp in te roepen van den radja van Hilibobo, daar deze kampong het meest nabij en op een heuvel gelegen was, en voorloopig derwaarts terug te trekken. De radja, die ons persoonlijk goed gezind scheen, maakte geen bezwaar en met de nog overgebleven goederen werden allen voorloopig in zijne kampong onder dak gebracht. Een stuk geschut, een drieponder die in het zand was weggezakt, moest achtergelaten worden omdat voor het vervoer geen krachten meer beschikbaar waren; het werd door de lieden van Orahili geroofd.

Den 18n Februari werd de redoute door een detachement bezocht om nog af te halen wat daar aanwezig mocht zijn, doch zij was door een zeer talrijken vijand, met uitgetrokken klewang, bezet en de troep moest onverrichterzake terugkeeren.

Van Dapperen besloot nu, te Hilibobo te blijven totdat de van Goenoeng Sitoli gevraagde hulp — drie inlandsche soldaten waren dadelijk den 17n derwaarts gezonden — zou zijn aangekomen; maar dit besluit was onuitvoerbaar, toen hij van den radja dier kampong, die groote vrees voor Orahili koesterde, het bericht ontving dat een verder verblijf hem geweigerd werd. Alle middelen van verzet ontbraken, — men moest zich dus onderwerpen.

Wat nu te doen? Van een marsch over land naar Goenoeng Sitoli kon, wegens den ziekelijken en uitgeputten toestand der troepen, geen sprake zijn; men moest voorloopig weder in de redoute terugkeeren. De tolk werd vooruitgezonden, om de hoofden in het denkbeeld te brengen dat men slechts scheepsgelegenheid afwachtte

om Lagoendi voor goed te verlaten, en hun duidelijk te maken dat vijandelijkheden later tot bestraffing zouden leiden. Dit had ten gevolge dat de redoute weder beschikbaar kwam; maar noch leeftocht, noch drinkwater was aanwezig. Om hierin te voorzien, werd de hulp van den radja van Fadoro gevraagd, die den volgenden dag (19 Februari) met groot gevolg verscheen en de onzen van het noodigste voorzag. Met eene prauw, die toevallig aankwam, werden eenige vrouwen en kinderen naar Goenoeng Sitoli gezonden.

De volgende dagen werden in vrees en ellende doorgebracht: de aardbevingen herhaalden zich, en de leeftocht werd hoe langer hoe schaarscher. Doch den 28ⁿ Februari kwam er ontzet: de militaire commandant en wd. civiele gezaghebber van Goenoeng Sitoli, kapitein W. E. F. van Heemskerck, had, onmiddellijk toen hij bericht van de ramp ontvangen had, alle beschikbare prauwen gerequireerd, met levensmiddelen, kledingstukken enz. geladen en naar Lagoendi gezonden.

Deze hulp kwam tijdig: ofschoon het dagelijksch rantsoen tot een minimum beperkt was geweest, was er, toen de prauwen aankwamen, nog slechts zeer weinig over, en binnen een paar dagen zou de honger zich hebben doen gevoelen.

Het gebrek aan water en het groot aantal zieken deden het onverantwoordelijk achten om Lagoendi nog langer bezet te houden, en aldus werd besloten, met de prauwen naar Goenoeng Sitoli terug te trekken. Den 3ⁿ Maart werd alles geëmbarkeerd, en den 8ⁿ deze plaats bereikt.

De voor Lagoendi gestationneerde kruisboot was, den 16ⁿ Februari, door de zee op het strand geworpen en onbruikbaar gemaakt; de drieponder van die boot was, evenals die der redoute, door de Niassers geroofd. De bemanning sloot zich bij de bezetting aan en keerde tegelijk met deze naar Goenoeng Sitoli terug.

Gelijk bekend is, werden bij de expeditie naar Zuid-Nias in Mei en Juni 1863 de kampongs, die zich in 1861 zoo vijandig hadden getoond, — Hilibobo, Orahili en Botohosi — getuchtigd. ¹

De voorstellen, door den generaal-majoor Meis gedaan tot betere bezoldiging der inlandsche hoofden, kwamen eerst in 1863 tot beslissing en kunnen dus beter in een volgend hoofdstuk worden besproken.

¹ Zie hierover W. A. Van Rees, *De Pionniers der beschaving in Ned. Indië*. 1865.

Den 3ⁿ Augustus 1861, toen hem wegens ziekte verlof naar Nederland was toegestaan, gaf hij het bestuur over aan den generaal-majoor Jhr. C. A. De Brauw.¹

¹ De generaal Meis, den 10ⁿ September te Batavia aangekomen, overleed aldaar elf dagen later.

Den 7ⁿ Juni 1809 te Koevorden geboren, was hij reeds op jeugdigen leeftijd naar Indië vertrokken en in Mei 1822 als élève geplaatst aan de destijds te Samarang bestaande militaire school, welke hij in 1825 als 2e luitenant der artillerie verliet. In dien rang nam hij deel aan den Java-oorlog, waarbij hij zich herhaalde malen voor den vijand onderscheidde, zoodat hem het Ridderkruis der Militaire Willemsorde ten deel viel. In 1833 tot 1e luitenant bevorderd, maakte hij het volgende jaar, als commandant der artillerie, de expeditie naar de Lampongsche districten mede; voor zijne daarvoor bewezen diensten werd hij eervol vermeld. In 1837 werd hij tot kapitein benoemd, en tevens tot adjudant van den legerbevelhebber, generaal Cochius, welke betrekking hij in 1844 verwisselde voor die van directeur der artillerie-constructiewinkel te Soerabaja. In 1845 majoor, in 1846 luitenant-kolonel, trad hij daarna op als adjunct-directeur, wd. directeur der artillerie. In 1848 werd hij benoemd tot ridder in de orde van den Nederlandschen leeuw.

In 1849 nam hij deel aan de derde Balische expeditie, waarbij hij het Ridderkruis der Militaire Willemsorde 3e kl. verwierf. Kortens trad hij daarna op als resident en militaire commandant van Palembang, totdat in 1850 zijne bevordering tot kolonel, chef der artillerie volgde. Van 1854 tot 1858 stond hij, als generaal-majoor, aan het hoofd der 2e Militaire Afdeeling op Java; daarna werd hem het civiel en militair bevel over Sumatra's Westkust toevertrouwd.

Met zijn opvolger, De Brauw, kon hij wel dienen als een schitterend bewijs voor de waarheid der stelling, dat de opleiding tot officier, tijdens het bestaan der militaire school te Samarang, in Indië waarlijk niet voor die in het moederland onderdeel. Beide paarden aan degelijke militaire kennis ook algemeene ontwikkeling, helder doorzicht en hoog plichtbesef; waar zij tot burgerlijk bestuur geroepen werden, stelden zij de verwachtingen der Regeering allermint te leur.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Het bestuur van De Brauw. — Voorstel van den kolonel Andresen tot afschaffing der adat poesaka; advies daarover van De Brauw. — Het overlijden van dezen opperofficier.

Het bestuur van den generaal-majoor Jhr. C. A. De Brauw, duurde slechts kort: van 3 Augustus 1861 tot 21 Februari 1862.

De Brauw, de held van Djaraga, de man die in de Palembangse Binnenlanden het Nederlandsche gezag op hechte grondslagen had gevestigd, was alzoo niet in de gelegenheid, zich nieuwen roem te verwerven door de wijze, waarop hij den gang van zaken op de Westkust van Sumatra wist te leiden. Toch is er van zijne hand één geschrift, dat toont hoeveel doorzicht hij bezat: zijn advies over de door den kolonel Andresen voorgestane afschaffing van de adat poesaka of het erfrecht der Maleiers. Aangezien deze quaestie van groot belang is voor de kennis der huishoudelijke instellingen van de bevolking, schijnt het ons wenschelijk, daaraan hoofdzakelijk dit hoofdstuk te wijden.

De Staatscommissie, bij 's Konings besluit van 16 Juni 1857 n°. 90 ingesteld betreffende Europeesche kolonisatie in Ned.-Indië had (bl. 68 van het openbaar gemaakt verslag) er in het algemeen op gewezen dat de adat poesaka, met het in de Padangse landen bestaande soekoe-bestuur en het grondbezit der soekoes in nauw verband staande, schadelijk terugwerkte op de materiele en zedelijke ontwikkeling des lands; maar het lid der commissie, de luitenant-kolonel A. J. Andresen, had hetzelfde onderwerp breedvoeriger behandeld in eene niet gepubliceerde nota, welke wij hier, ter betere beoordeeling ook van de daarop uitgebrachte adviezen, meenen te moeten laten volgen. Zij draagt den datum van 4 November 1857.

„In het rijkste en vruchtbaarste gedeelte van Sumatra's Westkust — zoo schreef Andresen — bekend onder de afdeelingen Ajer Bangis en Rau, Padangse Boven- en Benedenlanden met een deel van de Zuidelijke afdeeling, is het erfrecht door eene overlevering

onder den naam *adat poesaka* geregeld of vastgesteld, zoo geheel verschillend van de gebruiken welke men daaromtrent bij de overige Maleische en andere inlandsche maatschappijen op Sumatra en elders in den Ned.-Indischen Archipel aantreft, zoo geheel in strijd met de algemeene natuurwetten, dat men zich bezwaarlijk eene verklaring kan geven van het ontstaan, maar zeker niet van de voortduring van zulk eene instelling.¹

„Volgens die adat erven de kinderen niets van hunnen vader, en wordt de vader, die zijne bezittingen aan zijne kinderen mocht vermaken, gebrandmerkt als iemand, die een vloek op zijn geslacht wil werpen.

„Die adat wordt gevolgd door de Maleiers, afkomstig van de laras Kota pilian en Tjiniago; zij bewonen de boven aangeduide landen.

„Bij overlijden van een mannelijk lid van die stammen hebben, luidens de adat poesaka, recht op zijne nalatenschap:

„1°. zijne zusters en hare kinderen;

„2°. bij ontstentenis van zusters of hare kinderen, broeders uit dezelfde seekoe;

3°. bij ontstentenis ook van deze, de verdere bloedverwanten van moederszijde, of de geheele familietak.

„Zij, die volgens de adat recht hebben op zijne nalatenschap, zijn ook verplicht tot voldoening zijner schulden; zij bestrijden de begrafeniskosten enz. Zij zijn verantwoordelijk voor de misdaden die hij begaat; op hen drukken de schadelijke of onteerende gevolgen daarvan. De vader is nimmer hoofd van zijn gezin, in den zin zooals men dat overal elders verstaat; zijne kinderen mag hij gedurende zijn leven niets geven dan kleeding; wil hij meer doen, dan moet hij vooraf de toestemming hebben van hen die de adat als zijne erfgenamen aanwijst; met hunne opvoeding en verzorging heeft hij niets te maken, hij heeft daarover geen gezag; de moeder is daarmede geheel belast en aansprakelijk bij het hoofd van haar gezin, dat is haar broeder. Woont de man tijdelijk bij zijne vrouw en kinderen, dan wordt hij steeds als een *orang-menoempang* beschouwd; werkt hij gedurende dien tijd voor haar, hetzij in de rijstvelden, hetzij aan haar huis, of helpt hij haar in eenig bedrijf, dan is het voordeel daarvan voor haar, en is het even alsof hij dit voor geheel vreemden deed. De vrouw is verplicht, den man

¹ De studiën van den heer Wilken over het matriarchaat (*Indische Gids*, 1881, 1883) hebben, gelijk den lezer bekend zal zijn, later omtrent dit onderwerp veel licht verspreid.

gedurende zijn verblijf van voeding en het noodige te voorzien; als eene soort van verplichte beleefdheid moet hij dan steeds in eenige kleine huiselijke bezigheden helpen.

„Het huis van den man is dat van zijne zuster, voor haar en hare kinderen is hij verplicht te werken; bij haar zijn zijne bezittingen, bij haar brengt hij — of moet hij brengen — de winst die hij in handel, landbouw of handwerk behaalt; want dit doende verrijkt hij zijn geslacht; wat hij daarentegen voor vrouw en kinderen doet, is verloren.

„De adat poesaka is evenmin als andere adats beschreven: zij komt door mondelinge overlevering van geslacht tot geslacht; de meer of minder nauwgezette toepassing of opvolging in de details hangt dus veelal af van de meerdere of mindere gehechtheid aan de adat van de uitleggers.

„In het algemeen echter is men in de binnenlanden, waar de genoemde laras of hoofdstammen zijn bewaard gebleven, strenger in de opvolging; aan de stranden, waar meerdere vermenging met andere Maleische stammen heeft plaats gehad, wijkt men er wel van af.

„Het gebeurt daar meermalen, dat bij ontstentenis van zusters of zusterkinderen de nalatenschap van een overledene aan zijne kinderen, en ook soms dat bij uitersten wil de helft der bezittingen aan de kinderen, de andere helft aan de erfgenamen volgens den adat wordt toegewezen. Wanneer voor het laatste geval de toestemming der wettige erfgenamen niet vooraf door den erfflater is verkregen, volgen dan wel altijd twisten over de nalatenschap, maar doorgaans eindigt men toch met den uitersten wil te eerbiedigen.

„Over den oorsprong van dit onnatuurlijk recht bestaan verschillende overleveringen. Die, welke ik het meest verspreid heb gevonden en waaraan het meeste gewicht wordt gehecht, komen geheel overeen met die, opgeteekend in een verslag omtrent de adats, in 1833 geschreven door den heer Van der Linden, Secretaris ter Westkust van Sumatra.

„Volgens die overleveringen hadden Katoe Mangoen (hoofd van de geslachten Kota en Pilian), Perpati-si-Batan (hoofd van de geslachten Bodi en Tjiniago), benevens Sri Maharadja (een ander vorstelijk persoon) het besluit genomen, eene reis naar Atjeh te doen, vergezeld van Tjatjeh Bilong pandei, een wijs man, die als een heilige vereerd werd. Te Priaman zoude men zich verzamelen en inschepen. Hier bespeurde men echter dat de prauw, waarmede de

overtocht zou geschieden, vast op het strand zat. De gezagvoerder (*anachoda*) deed te vergeefs alle moeite, het vaartuig vlot te krijgen; hij gebood toen zijne zonen, hem te hulp te komen om het vaartuig te water te brengen, de schoonbroeder van den gezagvoerder maande hen aan om te blijven, zij gehoorzaamden den vader niet; deze riep nu zijne neven te hulp, die zonder aarzelen gehoor gaven en het vaartuig te water brachten.

„Eene variatie op deze overlevering is deze: Toen men het op het strand zittend vaartuig niet vlot konde krijgen, zeide Tjatjeh Bilong pandei tot den schipper: „beproof het vaartuig over het lichaam van een uwer kinderen te doen afloopen“; de schipper riep een zijner zonen, en beval hem zich voor de prauw te leggen; de raad van den oom was genoegzaam om den zoon terug te houden. De gezagvoerder richtte nu een bevel aan een zijner neven, die onmiddellijk gehoorzaamde; de prauw gleed over zijn lichaam zonder moeite te water, hij bekwam geenerlei letsel.

„In beide gevallen zeide de wijze Tjatjeh Bilong pandei: uit hetgeen hier is voorgevallen blijkt klaar, dat de kamanakans meer eerbied en gehoorzaamheid bewijzen aan hunnen oom, dan de kinderen aan hunnen vader; het is daarom billijk, dat zij voortaan ook boven onze kinderen worden bevoorrecht, en dat de eersten, in plaats van de laatsten, onze bezittingen en waardigheden erven.

„De beide hoofden vereenigden zich met het gevoelen van den heiligen man, maakten zijne uitspraak tot wet, en voerden dit zonderlinge erfrecht bij hunne onderdanen in.

„Meer andere wonderbaarlijke gebeurtenissen worden als oorzaak verhaald, doch bij allen is de strekking dezelfde: de neef gehoorzaamt en offert zich vrijwillig voor den oom op, de zoon doet niets voor den vader, in oogenblikken van gevaar laat hij dezen aan zijn lot over.

„De uitleggers en voorstanders van de adat voeren allen aan, als zoovele bewijzen dat de man in oogenblikken van gevaar en kommer immer op de kinderen van zijne zuster kan rekenen, omdat daarin onmisbaar zijn eigen bloed aanwezig is; dat de vader, op zijne kinderen vertrouwende, in dat vertrouwen zeer dikwijls kan worden teleurgesteld omdat in hen, welke voor zijne kinderen doorgaan, geheel vreemd bloed kan stroomen. De adat poesaka, zeggen zij, moge soms onbillijk schijnen, — zij is echter wijs en rechtvaardig, want zij wijst den eenigen weg aan om zijn eigen bloed wel te doen en te bevoordeelen; zij maakt bedrog onmogelijk en voorkomt het gevaar van geheel vreemd bloed als zijn eigen te koesteren.

„Algemeen wil men, dat vele wonderen alleen de oorzaak zijn van de invoering van dit recht; dat die invoering in geenerlei verband heeft gestaan met de overige gebruiken van de toenmalige maatschappij. De overleveringen omtrent die gebruiken zijn echter met dit beweren in tegenspraak.

„De bovengenoemde Katoe Mangoen, zoon van den vorst, stichter van de eerste Maleische volkplanting in Tanah Datar, was, volgens de overleveringen, de grondlegger van het soekoebestuur, en dit bestuur is wellicht even eenig in zijne soort als het door hem ingevoerde erfrecht, en het verband m. i. vrij duidelijk.

„Katoe Mangoen nu verdeelde den algemeenen volksstam in vier deelen, noemde ieder van die deelen soekoe en duidde elk deel aan door de benaming Kota, Pilian, Bodi en Tjiniago. De twee eersten hield hij onder zijn bestuur, dat over de twee anderen gaf hij aan zijnen broeder Perpati-si-Batan. Deze vier takken smolten echter spoedig tot twee te zamen. Zij werden nu beschouwd als de hoofdstaken, en genoemd laras Kota Pilian en laras Bodi Tjiniago.

De laras Kota Pilian bleef in Tanah Datar, Perpati-si-Batan trok met zijne laras naar Agam.

Nadat de beide stammen merkelyk in volkrykheid waren toegenomen, besloot men andere landen te bevolken; een gedeelte van elken hoofdstam werd daartoe aangewezen. Ook deze breidde zich meer uit en bevolkte spoedig nabijgelegen landstreken.

„Vóór de verplaatsing of verspreiding der hoofdstammen was door Mangoen het verbod uitgevaardigd dat, behalve de Radja van Menangkabou, geen man met eene vrouw uit zijn eigen stam mocht huwen; een bloedschendend huwelyk van zijn broeder Perpati-si-Batan, die na eene langdurige afwezigheid onwetend met zijn eigen zuster getrouwd was, had tot die verordening aanleiding gegeven. Bij de verspreiding, die nu in vollen gang was, moest, in verband met deze verordening, samensmelting plaats hebben, waardoor de eene stam ten koste van den anderen aanzienlyker en rijker, het gezag van een der stamhoofden ten koste van dat van het andere aanmerkelyk grooter, de gelijkheid van macht geheel verbroken kon worden. Om dit gevaar te voorkomen moesten zoodanige grondslagen gelegd worden, dat, onaan gezien de verspreiding en dooreenmenging, iedere hoofdstam en zijne geslachten, en zijne bezittingen konde bewaren en gescheiden houden.

„De beide stamhoofden, vergezeld van den bovengenoemde Sri Maharadja, die om zijne kundigheden en wijsheid beroemd was,

togen op reis om tot dit doel de vereischte verordeningen uit te vaardigen. De op verschillende plaatsen aanwezige onderdeelen van elke laras of hoofdstam noemde men weder seekoe, ieder verkreeg een afzonderlijken naam, en bekwam erfelijke hoofden die alleen het larashoofd boven zich hadden.

„Omtrent de huwelijken werd vastgesteld dat de man, mits eerbiedigende het verbod om in zijn eigen stam — nu seekoe — te huwen, gelijktijdig meer dan eene vrouw mocht hebben; bij het huwelijk mocht zij zich niet verplaatsen, de afstamming van ieder geslacht zou gerekend worden naar de vrouwelijke lijn.

„Tusschen deze instellingen, die men den stichter van het seekoe-bestuur in den mond legt om het staatkundig bestaan der beide stammen te verzekeren, en het erfrecht is alzoo het verband niet moeielijk te vinden. Hij wilde, zegt men, den overgang en van geslachten, en van bezittingen beletten; om het eerste te verkrijgen bond hij de vrouw aan de plaats en rekende hij de afstamming in de vrouwelijke lijn; het eenvoudigste middel, om met die bepaling de verplaatsing van bezittingen te beletten was dus wel, de eigendommen aan de vrouw te verbinden, en dit toch is het zuiver uitvloeisel van het bovenbedoeld erfrecht. Sommigen houden het er dan ook voor, dat de adat poesaka even oud is als het seekoe-bestuur.

„De juistheid hiervan in het midden latende, is het echter vrij zeker dat het vreemde erfrecht en het seekoe-bestuur nauw aan elkander verbonden zijn en elkander wederkeerig gesteund hebben.

„Dat het seekoe-bestuur, nadat daarin door onderlinge twisten alle onderlinge eenheid en klem aan gezag verbroken was en verbasterd zooals wij het gevonden hebben, de worsteling met de Padri's heeft kunnen doorstaan; dat het onze poging tot concentratie van gezag in de Maleische huishouding zeer lang het hoofd heeft kunnen bieden en eerst sedert eenige jaren nu en dan iets wijkt, is m. i. alleen te wijten aan de omstandigheid dat men den hoeksteen van dat bestuur, het erfrecht, ongemoeid heeft gelaten. In plaats van dit tegennatuurlijk recht, hetwelk den vader noodzaakt zijne kinderen te verstooten, den man dwingt in het huis van zijne vrouw en kinderen een vreemdeling te blijven, scheuring in elk gezin moet veroorzaken, stelle men het gewone, het natuurlijke recht, dat zelfs onder de ruwste en onbeschaafde volkstammen wordt aangetroffen; dat den man tot hoofd van zijn gezin, den vader tot beschermer en verzorger van zijne kinderen maakt; dat hem niet slechts de vrijheid laat, maar verplicht voor vrouw en kinderen te

arbeiten, dat de eenheid van belang in ieder gezin niet verstoort, — en het verouderd en verbasterd soekoe-bestuur, dat thans nog iederen stap tot vooruitgang, iedere regeeringsdaad tot zedelijke en maatschappelijke beschaving belemmert, soms geheel krachteloos maakt, valt, zonder schok en geleidelijk, in duigen om plaats te maken voor zoodanig gemeente- en gewestelijk bestuur als in harmonie is met den toestand van de Indische maatschappij, en gevorderd wordt om met het Europeesch bestuur tot zedelijke en materieele welvaart te kunnen samenwerken.

„Van de werking van het soekoe-bestuur zal ik hier niet veel zeggen; de onderlinge twisten en oorlogen waartoe het heeft aanleiding gegeven vóór de vestiging van ons gezag in de Padangsche Boven- en Benedenlanden, de groote moeielijkheden welke het, sedert de meer directe inmenging van ons bestuur, dit bestuur heeft in den weg gelegd bij iedere poging tot verbetering van het lot der bevolking, zijn zoo dikwerf ter sprake gebracht, dat het schadelijke van dat bestuur als genoegzaam bekend en bewezen mag worden beschouwd. Voor hetgeen verder met betrekking tot de adat poesaka dient te worden gezegd, bepaal ik mij dan ook ten aanzien van die werking in herinnering te brengen dat de seekoes of onderdeelen van de laras, door den stichter van het soekoe-bestuur benoemd, zich later nog vermenigvuldigd en door het geheele land verspreid hebben, zoodat men kampongs of gemeenten vindt, door b. v. soms tien verschillende seekoe's bewoond; dat iedere seekoe geheel onafhankelijk is van de andere, en ieder zijne eigene hoofden heeft, onder de titels van toewankoe, panghoeloe kapala, poetjoe, awoer, panghoeloe, panghoeloe ketjil of orang toewah; dat het gezag van die hoofden zich niet verder uitstrekt dan over hunne eigen seekoe's, in de kampong aanwezig, en dat dit gezag even beperkt is wanneer verscheidene kampongs een landschap uitmaken.

„In eene gemeenschappelijke kampongzaak moeten alle seekoe-hoofden die de kampong bewonen, in eene landschapszaak al de seekoe-hoofden van elke kampong die tot het landschap — doorgaans loerah, kota of een zeker getal kota's, zooals VII kota's, III kota's, XX kota's genoemd — behoort, na voorafgegane beraadslaging met de anak-boea's of stamgenooten gehoord worden en gezamenlijk beslissen, en daarbij is dikwijls de tegenwerking, onwil of onmacht van een enkel seekoe-hoofd genoeg om de overigen voor het nemen van een besluit huiverig of afkeerig te maken en de eindbeslissing in eene zaak of geheel te beletten, of op de lange baan te schuiven.

„Ik mag hier niet onopgemerkt laten dat, hoezeer de soekoe-regeering nog bestaat, de voortdurende aanraking met ons bestuur daarvan vele scherpe hoeken heeft afgerond en ongemerkt afwijkingen heeft doen ontstaan, die in zekeren zin een overgang tot een geregeld en onbelemmerd werkend bestuur hebben voorbereid, en dat die overgang dus zonder vrees voor rustverstoring kan plaats vinden zoodra dit in verband met hervorming in de burgerlijke instellingen wenschelijk wordt geacht.

„Boven is reeds ter loops aangewezen het standpunt, waarop de man door dit vreemd erfrecht in het Maleische huisgezin geplaatst is. Hij is als een vreemdeling in het huis van zijne vrouw. Hij is als een vreemdeling voor zijne kinderen. Hij mag zich met hunne opvoeding niet afgeven. Zijne kinderen zijn hem noch gehoorzaamheid, noch eerbied verschuldigd. Tusschen man en vrouw staat zeer dikwerf de broeder, tusschen den vader en de kinderen staat altijd de oom, om scheuring in het gezin, de afscheiding van belangen levendig te houden. De man is in het huis van zijne vrouw en kinderen slechts tijdelijk, maar is hij er, dan wordt hij er gevoed zonder tot eenigen arbeid verplicht te zijn. Hij heeft vrijheid om zooveel vrouwen te nemen als hij maar bekomen kan; zij kosten hem niets, want hier koopt niet de man de vrouw, gelijk elders, maar de vrouw geeft geld of geldswaarde om den man te bekomen. Zijn huis en eigendom is dat van zijne zuster; voor haar is hij verplicht te werken; voor hare kinderen moet hij hetzelfde doen wat in elke andere maatschappij de vader voor zijne kinderen verrichten moet. Hij is dus verplicht, de banden des bloeds te verbreken; hij *moet* zijne kinderen verstooten om vreemde kinderen op te kweeken.

„Bij de neiging tot werkeloosheid, of, beter wellicht, bij den afkeer tot inspanning van lichaamskrachten om te arbeiden, die men zoo algemeen bij de Oost-Indische volksstammen aantreft, is het gevolg van zijne stelling dat de man hier meer dan elders de neiging volgt, en zeer weinig arbeidt. Zij, voor wie de natuurwet hem zoude aanzetten te arbeiden, kunnen van dien arbeid geene vruchten plukken, terwijl zij, die er de vruchten van zouden kunnen plukken, hem in den weg staan de natuurwet te volgen, hem vreemd zijn; waarom zal hij zich dan inspannen, om de bedoelde neiging te overwinnen, en te arbeiden?

„Zoodra de man den gevorderden leeftijd bereikt heeft, treedt hij in het huwelijk, trekt bij zijne vrouw in, zoekt na eenigen tijd de

gelegenheid voor een tweede, zoo mogelijk voor een derde huwelijk, brengt het grootste gedeelte van zijnen tijd bij zijne doorgaans in verschillende kampongs wonende vrouwen door, en is in het gezin, dat de adat hem als het zijne opdringt, zoo min mogelijk; en vooral is dit het geval op dien leeftijd waarin de natuurdriften het sterkst zijn. Het gezin van zijne zuster wordt door hem verwaarloosd; hij werkt aan hunne gemeenschappelijke bezittingen niet meer dan het volstrekt noodige, en dit bepaalt zich doorgaans tot zoodanig werk in de rijstvelden als de vrouw onmogelijk doen kan.

„En wat nu de positie of het standpunt van de vrouw betreft; zij, die in de Indische maatschappij vooral veel arbeid te verrichten heeft en ook hier daarmede is belast, mist bovendien nog den steun dien zij vooral elders vindt in het hoofd des huisgezins. Zij staat geheel alleen voor de zorgen van haar gezin en moet alleen voor hare kinderen arbeiden. Den natuurlijken steun heeft de adat poesaka haar onthouden; die welken zij haar als steun, als hoofd van haar gezin heeft opgedrongen, is dat nimmer, hij onttrekt zich om de boven aangeduide redenen, zooveel hij maar kan aan zijne verplichtingen. De vrouw is dus belast en met zwaren arbeid, en geheel alleen met de zorgen voor voeding en opleiding van hare kinderen. Voor een groot getal kinderen gaat dit boven hare krachten, en om zulk een hachelijken toestand te voorkomen zorgt de vrouw dat zij niet meer dan twee, hoogstens drie kinderen te verzorgen heeft; een huis waar men meer kinderen vindt is dan ook een zeer groote zeldzaamheid, *avortement* is het middel dat hiertegen wordt aangewend.

„Zoolang de vrouw jong is, bedient zij zich daarvan om den voortgang van hare zwangerschap te stuiten; eerst na geruimen tijd gehuwd te zijn geweest laat zij de vrucht tot rijpheid komen. Hoe afschuwelijk dit middel ook elders gevonden wordt, hier ziet men er geen kwaad in.

„De gewoonte heeft hier die misdaad tot een gebruik gemaakt, waarvoor men zich niet eens schaamt. Dit is zoozeer het geval, dat eenige jaren geleden een der vrouwen van een voornaam Maleisch hoofd aan de echtgenoot van een onzer ambtenaren te Paja Combo, die verscheidene kinderen had, de vraag deed waarom zij toch haar gezin zoo talrijk liet worden; het antwoord, dat bevreemding over zulk eene vraag aanduidde, werd gevolgd door de onbewimpelde verklaring, dat elke Maleische vrouw het middel wist en aanwendde om zulk een aanwas van kroost te beletten, en het zich tot eene

schande zoude rekenen, meer dan twee of drie kinderen te hebben. Wanneer het gewone middel dat tot verstoring der zwangerschap wordt aangewend — een sterk afdrijvende drank — niet baat, dan schroomt de vrouw niet, zich aan folteringen te onderwerpen die haar niet zelden voor verdere bevruchting ongeschikt maakt.

„De adat poesaka heeft dus, in de gevolgen, den vader geplaatst op het laagste maatschappelijke standpunt — alleen zijne dierlijke lusten behoeft hij te volgen —, en de moeder gemaakt tot kindermoordster.

„Wat ten aanzien van het soekoe-bestuur gezegd is, geldt nu wel is waar ook hier: de aanhoudende aanraking met ons bestuur heeft de adat-poesaka wel hier en daar van hare kracht doen verliezen, ontduiking daarvan is van lieverlede wel minder zeldzaam geworden; de twisten over daarvan afwijkende uiterste wilsbeschikkingen leiden wel niet meer tot dadelijkheden en *prang batoe*; door de geregelde bearbeiding der rijstvelden, waartoe de man verplicht wordt, is het eerste voedingsmiddel thans $\frac{2}{3}$ goedkooper dan een tiental jaren geleden, en is het voor de moeder minder bezwarend dan vroeger, om in het onderhoud harer kinderen te voorzien; avortement zal daardoor ook wel minder zijn, maar evenwel bestaat die adat nog altijd als eene wet die opgevolgd moet worden. En dat in eene maatschappij, waarvan een der grondslagen den vader tot plicht stelt, de heiligste natuurbanden te verbreken en de moeder belet de natuurlijke vermeerdering van haar geslacht als eene gewoonte aan te nemen, zedelijke beschaving onmogelijk is en vooruitgang en ontwikkeling in materieelen zin in den hoogsten graad belemmerd wordt, zal wel geen betoog vereischen, en evenmin de noodzakelijkheid om het kwaad weg te nemen zoodra daartoe de mogelijkheid bestaat.

„Het komt hier dus voornamelijk aan op de vraag: bestaat die mogelijkheid; kan men dit erfrecht dat, hoe tegennatuurlijk het in ons oog ook zijn moge, hier de kracht van wet heeft en sedert onheugelijke tijden geëerbiedigd is, door een natuurlijk en billijk recht vervangen zonder eene geheele bevolking, die eene reeks van jaren om het behoud harer instellingen gestreden heeft en nu de vruchten van eenige jaren rust begint te plukken, opnieuw tot opstand te brengen en aan oorlog prijs te geven?

„Naar mijne gemoedelijke overtuiging bestaat die mogelijkheid volkomen; men zal, door deze hervorming in de gebruiken, de rust niet verstoren, om de eenvoudige reden dat men, bij eene doelmatige

leiding, niet tegen den wil, maar gesteund door de groote meerderheid der bevolking haar zal kunnen tot stand brengen.

„Ik zal trachten dit duidelijk te maken.

„Hoewel men de vroegere geschiedenis van dezen Maleischen volksstam uit de verwarde verhalen en overleveringen, die daarvan bestaan, bezwaarlijk kan opmaken, blijkt echter daaruit, en uit hetgeen sedert de vestiging der O. I. Compagnie op Sumatra is bekend geworden, dat, door alle tijdvakken heen, voortdurend onderlinge twisten geheerscht hebben van meer of minder ernstigen aard, doch die steeds met de wapens beslecht moesten worden; langdurige rust heeft men er niet gekend.

„Het mannelijk geslacht was onder de wapenen, of oefende zich om tegen een ophanden oorlog voorbereid te zijn. De jeugd werd tot den wapenhandel afgericht, niet tot arbeid opgeleid. Het gevolg daarvan was, dat de man eigenlijk nimmer tehuis was, een zwervend leven leidde, en in het bijzonder gebaat werd door instellingen die hem met weinig zorgen belastten, aan geen huis noch arbeid bonden en vrijheid lieten om den tijd, dien hij niet aan vechten of aan nimmer eindigende beraadslagingen moest besteden, in ledigheid, met hanenvechten of dobbelspelen door te brengen.

„Sedert 1841 is in dien toestand eene aanmerkelijke verandering gekomen. Met den val van Batipoe was de laatste hinderpaal, die ons gezag in den weg stond, de laatste aanleiding tot twist en verzet weggenomen. Gedurende deze en vroegere worstelingen waren alle kampongs, vroeger kunstmatig versterkt, ontmanteld en was de bevolking geheel ontwapend.

„In 1844 werd het altijd weerspannige Pau voor goed ten ondergebracht; evenzoo, in 1845, eenige aan de Zuid-Oostelijke grenzen gelegen districten, die voortdurend tot schuilplaats strekten van rustverstoorders en uit de onderworpen landen gevluchte misdadigers. Na dat jaar is de rust niet meer gestoord geworden.

„Onder het bestuur van den Gouverneur-Generaal Rochussen hield de tegenwerking, met welke de generaal-majoor Michiels voortdurend had te worstelen gehad, geheel op en werd zij vervangen door krachtige medewerking.

„Het vertrouwen van dien Landvoogd schonk den generaal de macht en de vrijheid om zoodanige administratieve maatregelen te nemen en regelingen in te voeren als noodig en doelmatig waren geacht, in de eerste plaats om de volksvoeding te verzekeren, en wijders om Sumatra, van den staat van lastpost, waarin het voort-

durend verkeerd had, te brengen tot eene winstgevende bezitting.

„De arbeid in de rijstvelden werd nu geregeld, en evenzoo het aanleggen van nieuwe en het verzorgen van reeds bestaande koffietuinen, het maken van wegen voor voertuigen enz. enz. De oorlogzuchtige Maleier werd in een zeer kort tijdsbestek herschapen in landbouwer, met dat gevolg dat het artikel van eerste levensbehoefte (rijst) dat bv. te Padang en omstreken met f 10 à f 11 de pikol betaald werd, twee jaren later voor f 2.50 à f 3 verkrijgbaar was; dat drie jaren later van dat graan, dat jaarlijks, van de golf van Bengalen en Java, met scheepsladingen moest worden aangebracht om in de behoefte te voorzien, meer dan 70.000 pikols naar Java werd uitgevoerd; en eindelijk, dat, vier jaren na de invoering van deze regeling, dit deel van Sumatra, dat jaarlijks meer dan 1½ miljoen als subsidie van Java noodig had, reeds eenige tonnen gouds afwierp en thans zeker jaarlijks even zooveel tot stijving van het batig slot bijdraagt als het er vroeger van verslond.

„Het gevolg van dezen veranderden stand van zaken is dat de vroeger zwervende en lediglopende Maleier thans èn aan plaats, èn aan arbeid gebonden is; dat hij thans als het ware gedwongen is om in landbouw of nering voordeel te behalen; dat hij thans behoefte heeft aan een werkelijk te huis, aan een gezin; dat hij nu, zijne kinderen meer dan vroeger in zijne nabijheid ziende opgroeien, sterker tot hen getrokken wordt, en de natuurlijke neiging om zich met hunne verzorging af te geven, om, nu hij toch werken moet, voor hem te kunnen werken, zich meer geweld moet aandoen om de adat te volgen. Nu hij de behoefte aan een wezenlijk gezin heeft leeren kennen, voelt hij het schreeuwend onrechtvaardige van die adat, maar durft uit eigen beweging, door vooroordeel, eerbied voor de oude instellingen of bijgeloovige vrees voor den bedreigden vloek teruggehouden, er niet openlijk de hand aan slaan. Daartoe moet hij voor eigen gemoedsrust, voor verantwoording jegens anderen, door dwang genoodzaakt worden; en ik geloof niet te veel te zeggen wanneer ik er bijvoeg, velen verlangen naar dien dwang.

„Het is op grond van deze beschouwing dat ik boven zeide: men zal de terzijdestelling van de adat poesaka niet tegen den wil, maar ondersteund door de groote meerderheid van de bevolking tot stand kunnen brengen.

„Het is hier de plaats tot de verklaring, dat noch het denkbeeld omtrent de volstreckte noodzakelijkheid van de afschaffing der adat poesaka, noch dat omtrent de mogelijkheid van die afschaffing

zonder rustverstoring van mij oorspronkelijk is; het was de overtuiging van den generaal Michiels, wiens denkbeelden over dit belangrijk onderwerp ik meermalen heb mogen hooren, en wiens overtuiging ik volkomen deelde. ¹ Ik voeg er bij, dat hij reeds in 1848 voornemens was om, nadat de sedert 1845 ingevoerde orde van zaken wat bestendigd zoude zijn, het tegennatuurlijk erfrecht door dat in de rechte lijn te doen vervangen. en hij zich voorstelde daartoe spoedig de hand aan het werk te slaan.

„Zeker is het dat, zoo hij niet te Bali gesneuveld was, de dikwerf genoemde adat die, naar zijn gevoelen, nog *hoofdzakelijk* de snelle ontwikkeling en aanwas der bevolking in den weg stond, reeds tot de verleden gebruiken zoude behooren.

„Als eene tweede autoriteit, wiens kennis van Sumatra wel niet betwijfeld zal worden, zal ik aanhalen den kolonel A. Van der Hart. Ook hij deelde het gevoelen van den generaal Michiels geheel, en werd daarin meer en meer gestijfd door hetgeen hij in vertrouwelijke gesprekken van sommige hoofden in Agam vernam, wanneer hij als ter loops de vreemde adat poesaka ter sprake bracht. Ook hij putte daaruit de overtuiging dat men onder die adat gebukt ging, dat allen zouden toevallen wanneer men eene hervorming in dit opzicht zoude willen invoeren, maar dat geen Maleier, van welke geboorte of invloed ook, zich zoude wagen om het eerst als openlijk bestrijder van die adat op te treden.

„Door met de aangehaalde autoriteiten aan te nemen dat men dit erfrecht zou kunnen afschaffen, zonder de rust in gevaar te brengen, wil ik echter niet beweren dat de uitvoering als zoo gemakkelijk moet worden beschouwd. Het tegendeel is waar, want eene geheele hervorming zal er het gevolg van moeten zijn, en het is om daarop de aandacht te vestigen dat ik getracht heb, hierboven aan te toonen dat dit recht niet op zich-zelf staat, gelijk wel eens beweerd is, maar in de geheele huishouding ingeweven. Met de wijziging van het erfrecht moet men dus op die van de daarmede in verband staande instellingen bedacht zijn. Men zal dus, al heeft men geen feitelijk verzet te duchten, met geen oorlog of opstand te doen, genoeg moeilijkheden, met veel schijnbare, hier en daar ook met wezenlijke tegenwerking te worstelen hebben; maar men zal die door vasthoudendheid en geduld kunnen overwinnen, en dan

¹ Andresen was als kapitein sedert 1843 «adjoint van den generalen staf» ter Sumatra's Westkust geweest en daardoor veel in aanraking gekomen met Michiels.

mag men zich, naar mijne meening, door overdreven vrees voor die moeielijkheden niet laten terughouden of afschrikken.

„Evenals wel eens meer heeft plaats gevonden, kan men hier in het bijzonder als bezwaar aanvoeren de toezegging, welke aan de bevolking gedaan is van behoud hunner politieke en huishoudelijke instellingen, zoodat men, om daaraan getrouw te blijven, geene dier instellingen mag aantasten, waardoor eene wijziging van alle onvermijdelijk wordt. In ernst kan dit bezwaar echter niet opgaan.

„Zeer zeker ligt de grootste kracht van ons bestuur, de zekerste waarborg voor de voortdurende handhaving van ons oppergezag in den Oost-Indischen Archipel in de eerbiediging der instellingen van de volksstammen die wij overheerschen; die eerbied moet dus op den voorgrond staan en blijven staan, maar met de meeste vasthoudendheid aan dit beginsel kan het toch wel nimmer in de bedoeling liggen, dit zoover uit te strekken. Even onverantwoordelijk als het naar mijn inzien wezen zoude, om onschadelijke instellingen aan te tasten ten einde utopiën na te jagen, of om die volksstammen op den zoogenaamden weg van beschaving en vooruitgang plotseling en door kunstsprongen afstanden te doen afleggen waartoe de Europeesche volkeren eeuwenlang hebben noodig gehad; even onverantwoordelijk zoude ik het noemen indien men, onder die instellingen, de zoodanigen liet bestaan en eerbiedigde welke de zedelijke en stoffelijke belangen ondermijnen en geleidelijken vooruitgang in den weg staan, wanneer de mogelijkheid daar is om die zonder vernielende schokken te wijzigen.

„Dit laatste is met de adat poesaka het geval.

„De gebrekkige werking van ons gezag, gepaard met den staat van beroering waarin Sumatra gedurende eene reeks van jaren verkeerde, maakte het vroeger onmogelijk, met goed gevolg hieraan de hand te slaan: nu zijn deze onoverkomelijke bezwaren niet meer aanwezig en het is m. i. plichtmatig, het kwaad weg te nemen dat men vroeger dulden moest.

„Ik wenschte uit dien hoofde de aandacht der Regeering op dit onderwerp te vestigen, en als middel tot ontwikkeling der zedelijke belangen van deze bevolking voor te dragen, om, zoo spoedig zulks raadzaam zal voorkomen, over te gaan:

1°. tot afschaffing van het hier onder den naam van adat poesaka bestaande erfrecht, en daarvoor in de plaats te stellen het erfrecht in de rechte lijn;

2°. in verband daarmede, regeling van den overgang der soekoe-

bezittingen in gemeentegronden en in persoonlijk eigendom. Met andere woorden: de soekoe-gronden te splitsen in gemeente- en personeele eigendommen, met gelijktijdige instelling van particulier of persoonlijk grondbezit;

3°. als een onvermijdelijk uitvloeisel van n°. 1 en 2, het thans nog bestaande soekoe-bestuur geleidelijk te doen vervangen door kampongs- of gemeenten- en landschaps-bestuur.

„Ten aanzien van het 1ste punt acht ik het overbodig, iets meer te zeggen.

„Wat het 2de aangaat, zij opgemerkt dat particulier grondbezit hier niet bestaat; elke soekoe heeft haar eigen, afgescheiden gronden, als gemeenschappelijk eigendom van den stam, in bezit, waarvan elk lid een deel in vruchtgebruik heeft, welk recht hij door ontginning of door erfenis heeft verkregen en dat op zijne erfgenamen overgaat. Volgens de adat poesaka kunnen dit niet anders zijn dan leden van zijn eigen soekoe, en bijgevolg blijft het recht op den algemeenen eigendom en dat van individueel vruchtgebruik altijd vereenigd in ééne soekoe. De vruchtgebruikers die den grond bewerken en de hoofden welke daarover toezicht houden, zijn en blijven van denzelfden stam, wat vooral gevorderd wordt omdat geen hoofd over eenig lid van eene andere soekoe dan de zijne eenig gezag mag uitoefenen. Bij verandering van het erfrecht in de rechte lijn erven de kinderen en van den vader en van den moeder; beider bezittingen liggen in afzonderlijke soekoe-eigendommen, de erfgenamen verkrijgen dus recht op den algemeenen eigendom en op persoonlijk vruchtgebruik in twee soekoe's; anderen dan stamgenooten komen daardoor als rechthebbenden op, en het afgezonderd houden van de soekoe-bezittingen wordt daardoor feitelijk onmogelijk. Het beste middel, om hier verwarring en oneenigheden te voorkomen schijnt 1°. de onbebouwde eigendommen van alle soekoe's in eene kampong tot gemeentegronden te verklaren, waarop ieder bewoner dezelfde aanspraak heeft als thans bij elke soekoe het geval is; 2°. de reeds ontgonnen gronden, die nu in vruchtgebruik zijn en geregeld bebouwd worden, in vollen eigendom aan de tegenwoordige bezitters van dat recht af te staan.

„De instelling van particulier grondbezit zal hier het voordeel hebben dat de landen bij verandering van woonplaats niet onbebouwd behoeven te blijven, en bij huwelijken, die nu wel met samenwoning gepaard zullen gaan, voor den echtgenoot die zich verplaatst waarde behouden, vermits hij zijne gronden zal kunnen

verhuren of verkoopen, hetgeen thans niet het geval zoude zijn.

„Overigens meen ik dat men reeds in 1845 te Padang begonnen is, gronden als particulier eigendom uit te geven, waardoor ontginning bevorderd is en goede resultaten verkregen zijn.

„Met betrekking tot den overgang van het soekoe-bestuur tot kampongs- en districtbestuur is boven reeds gezegd, dat door voortdurende aanraking met ons bestuur reeds veel verzwakt is; wel heeft iedere soekoe nog hare eigen hoofden, maar van lieverlede heeft in iedere kampong een dier hoofden een zeker overwicht verkregen; de veranderingen, onder 1 en 2 bedoeld, stellen bovendien gemeenschappelijke belangen daar, die afscheiding overbodig maken; de overgang zal daardoor zeer bevorderd worden en kunnen plaats hebben wanneer men het dienstig zal achten. Het best zal men doen door de tegenwoordige soekoe-hoofden te laten bestaan en uit hen een of meer door de keuze van de belanghebbenden als hoofd en onderhoofden der kampongs te doen aanwijzen, en hetzelfde ook ten aanzien der landschapshoofden in acht te nemen.

„Het middel, om tot deze hervormingen te geraken, moet, naar mijn inzien, bestaan in schijnbaren dwang met wezenlijke overreding.

„Onder „schijnbaren dwang“ versta ik hier het bevel tot de afschaffing, zonder daaraan het denkbeeld te verbinden dat geweld te hulp moet of kan komen om dat bevel ten uitvoer te brengen.

„Dwang moet er voor het oog van den inlander zijn, om de reeds aangegeven reden; maar hij moet niet anders werken dan als oorzaak waarom men naar het doel moet streven, overreding moet het middel zijn om het doel te bereiken.

„Over de wijze van aanwending in détails te treden kan hier wel niet te pas komen. Ik onderstel in het hoofd van het gewestelijk bestuur, dat deze schoone en gewichtige taak zal hebben te volbrengen, de gemoedelijke overtuiging van de noodzakelijkheid en van de mogelijkheid der hervorming, gepaard met eene volledige kennis van de Maleische huishouding. Ik onderstel tevens dat hij de invloedrijkste hoofden en priesters kent, dat hij deze door overreding, altijd gesteund door het dwangbevel, voor de zaak zal winnen en van hen zoodanig gebruik zal weten te maken dat alles is voorbereid en de grootste moeilijkheden door overleg gekend en uit den weg geruimd zijn alvorens tot de werkelijke stappen van uitvoering over te gaan; en de weg daartoe wijst zich dan van zelf.

„Tot besluit zal ik, als bewijs wat overreding — waarop hier voornamelijk gerekend moet worden — op den Maleier vernag

wanneer daarvan op eene doelmatige wijze wordt gebruik gemaakt, wijzen op de aangelegde wegen voor voertuigen, waarmede het hoogst moeilijke terrein van de Padangsche boven- en benedenlanden thans doorsneden is; aan dat werk hebben, gedurende 4 à 5 jaren, dagelijks eenige duizende menschen gearbeid; daarbij is geen middel van geweld aangewend, daarbij is geen enkel gewapend militair verschenen, en het moeilijke werk is zonder tegenstrevling tot stand gebracht; niemand ontrok zich aan den arbeid zoodra de noodzakelijkheid was aangenomen. Als een tweede voorbeeld kan nog worden gewezen op de afschaffing van de *djoedjoer* in een gedeelte van het Palembangsche, door den luitenant-kolonel De Kock "

Aldus luidde de nota, door de Staatscommissie voor de kolonisatie "hoogst belangrijk" en "der kennisneming overwaardig" geacht als afkomstig van een harer leden "die door vroegere stelling van dit onderwerp eene bijzondere kennis mocht opdoen" (rapport aan den Koning, van 24 December 1857 La B geheim). Gelijk wij reeds zeiden, had de Staatscommissie, waarvan de oud-Gouverneur-Generaal Rochussen voorzitter en de gewezen Gouverneur van Borneo Weddik, de leden der Tweede Kamer Baron Mackay (later Lord Reay) en Baron Sloet tot Oldhuis, de gewezen Gouverneur der Moluksche eilanden Jeekel, de hoogleeraar Donders, de gewezen residenten Gallois en Willer en de suikercontractant op Java Van Heel met Andresen leden waren; had die Staatscommissie, uit in verschillende richtingen kundige mannen samengesteld, zich volkomen met Andresen's zienswijze vereenigd, geen enkel bezwaar was hiertegen bij haar gerezen.

Toch zou, bij nader onderzoek, blijken dat Andresen, door onvoldoende kennis van de Maleische huishouding, de zaken gansch verkeerd had ingezien. De openbaarmaking der uitkomsten van dat nader onderzoek kan ook daarom thans nog nuttig zijn, omdat wellicht te eeniger tijd wederom soortgelijke hervormingsplannen zouden kunnen worden te berde gebracht; en omdat zij ten duidelijkste in het licht stellen, dat gebrek aan voldoende kennis van plaatselijke toestanden gemakkelijk tot zeer eenzijdige beschouwingen en valsche gevolgtrekkingen aanleiding geeft.

De eerste adviseur was de resident der Padangsche Bovenlanden, de heer H. M. Andrée Wiltens (missive van 25 September 1861 geheim La M.) Het is ons onnoodig voorgekomen, diens rapport *in extenso* weder te geven: de belangrijkste gedeelten daarvan worden

in het rapport van den generaal De Brauw aangehaald, en het zal voldoende zijn hier nog slechts enkele zinsneden terug te geven, waar uit de meening van den resident voldoende blijkt.

De voorstellen van den (sedert tot kolonel bevorderden) heer Andresen -- zoo schreef deze -- „komen op niets meer of minder neder dan om het gansche Maleische staatsgebouw te sloopen en op geheel nieuwe grondslagen weder op te trekken.

„Tot het doen van zoodanige voorstellen behoort gewis moed, maar meer moed nog is er noodig om ze, hoe uitvoerbaar ook voorgedragen, tot uitvoering te brengen.”

En na — gelijk wij nader zullen zien — te hebben betoogd dat de adat ook hare goede zijde, en niet al de slechte gevolgen had welke de kolonel Andresen haar had toegeschreven; dat de bevolking hare afschaffing geenszins verlangde; dat welvaart, rust en tevredenheid onder het volk heerschen en het dus roekeloos zou zijn den goeden gang van zaken, waarvan het ontstaan zooveel opofferingen, volharding en beleid had gevorderd, te verstoren, schreef hij:

„Het is in den regel niet moeielijk, de gebreken eener zaak aan te wijzen; ook niet om gewaande middelen tot wegneming daarvan aan te geven, als men van de uitvoering slechts de verantwoordelijkheid niet draagt... Een eeuwenlange bestaande toestand kan niet als met een tooverslag herschapen worden, en met de oppervlakkige kennis, die wij over het algemeen van het volkskarakter verkrijgen, kan het niet dan onheilsPELLEND zijn om de maatschappelijke instellingen der Maleiers naar onze betere beschaafde begrippen te wijzigen.”

Het advies van den generaal De Brauw, d.d. 12 November 1861 geheim n°. XXVII, is van den volgenden inhoud:

„De kolonel Andresen zegt o. a. tot staving van zijn gevoelen omtrent de noodzakelijkheid van de afschaffing der adat poesaka en omtrent de mogelijkheid van die afschaffing zonder rustverstoring, dat dit de overtuiging was van den generaal Michiels, wiens denkbeelden hij over dit belangrijk onderwerp meermalen mocht hooren, en wiens overtuiging hij volkomen deelde; dat de generaal reeds in 1848 voornemens was om, nadat de sedert 1845 ingevoerde orde van zaken wat bestendiger zou zijn, het bestaande, tegennatuurlijke, erfrecht door dat in de rechte linie te doen vervangen, en dat wijders, zoo de generaal Michiels niet ware gesneuveld, de adat poesaka, die nog hoofdzakelijk de snelle ontwikkeling en aanwas der

bevolking in den weg staat, reeds tot de verleden gebruiken zouden behooren. Als eene tweede autoriteit, „wiens kennis van Sumatra wel niet betwijfeld zal worden“, wordt de kolonel A. Van der Hart aangehaald. Ook deze, zegt de kolonel Andresen, deelde het gevoelen van generaal Michiels, en werd daarin meer en meer gestijfd door hetgeen hij in vertrouwelijke gespekken van sommige hoofden in Agam vernam, wanneer hij als ter loops de vreemde (?) adat poesaka ter sprake bracht. Te bejammeren is het, dat deze beide eminente landsdienaren, die, zooals de kolonel Andresen terecht aanmerkt, den toestand op Sumatra's Westkust en de waarde der huishoudelijke instellingen en de gehechtheid der bevolking aan deze zoo geheel konden beoordeelen, sinds zijn overleden, omdat, hoezeer de kolonel Andresen in zijne nota wil aantoonen langs welken weg wij de afschaffing der adat poesaka zouden moeten bereiken, wij toch, door hen voorgelicht, zeker nog beteren weg zouden kunnen inslaan; maar noch in het archief van den Gouverneur van Sumatra's Westkust, noch in dat van den resident der Padangsche Bovenlanden is iets te vinden wat, van hen afkomstig, ons daarbij als leidraad zou kunnen dienen; zelfs blijkt uit geen enkel stuk van hunne hand of door hen geteekend, dat zij inderdaad de meening hebben gedeeld dat de adat poesaka hoe eerder hoe liever afgeschaft behoorde te worden.

„Integendeel bevinden zich in het archief vele stukken, die aantoonen dat de generaal Michiels eene geheel andere meening aankleefde. Dit laatste erlangt bevestiging, wanneer wij raadplegen de beide belangrijke brochures, in 1845 en 1848 door hem geschreven, in 1846 en 1851 door de drukpers ter kennis van het algemeen gebracht. Onderscheidene uitdrukkingen, daarin opgenomen, bewijzen dat juist de bestaande huishoudelijke instellingen van de Maleiers door hem hoog werden geschat; niet juist omdat zij zoo voortreffelijk waren, maar omdat, met hetgeen daaraan van onze zijde werd toegevoegd om een behoorlijk ingericht bestuur te vormen, een onverbreekbaar geheel werd verkregen waardoor rust en orde op vaste gronden waren gevestigd.“

De generaal De Brauw haalt hierna aan wat generaal Michiels op bl. 41 en 42 van de eerste, op bl. 25 en 26, 47 en 48 van de tweede brochure schreef, en vervolgt dan:

„Men vergeve mij deze aanhalingen uit een paar niet genoeg te schatten werkjes. Zij waren noodzakelijk om te bewijzen dat de kolonel Andresen m. i. den generaal Michiels ten onrechte beticht

als het voornemen te hebben opgevat om de adat poesaka, den hoeksteen der Maleische bevolking, omver te werpen. Immers zij toonen duidelijk aan dat, hoezeer de generaal Michiels de gebreken dier instellingen ten volle erkende, hij echter begreep dat die gebreken juist strekten om onze heerschappij gewenscht te maken. Zooals nergens elders in Indië bestaat, is het deel, hetwelk wij aan het bestuur der Maleische huishouding hebben aangebracht, daarmede volkomen harmonisch, en onmisbaar, om rust en orde te bewaren en bij de bevolking een hoogen trap van welvaart te ontwikkelen.

„Ik achtte het tevens noodzakelijk om, alvorens de nota van den kolonel Andresen in beschouwing te nemen, duidelijk aan te toonen dat hij alleen staat, indien hij vermeent dat de afschaffing der adat poesaka eene zoo gewenschte, zoo gemakkelijk uit te voeren zaak was.

„Ik geloof, dat aan zijne nota die belangrijkheid niet zou zijn toegekend, indien zij niet schijnbaar steunde op de meeningen van generaal Michiels en kolonel Van der Hart over dit onderwerp. De kolonel Andresen toch kwam, hoelang hij ook op Sumatra geweest zij, uit den aard zijner betrekking nooit in direct contact met de binnenlandsche bevolking. Al wat hij daaromtrent weet, berust op hetgeen hij van anderen, misschien ook wel van enkele hoofden (zeker laras- of andere, door ons aangestelde of bezoldigde hoofden, wier getuigenis niet onpartijdig is en die ons naar den mond praten om zich aangenaam te maken) kan hebben vernomen, zoodat aan zijn oordeel op zich-zelf geen groote waarde mag of kan worden toegekend.

„Wij zullen onderzoeken :

eerstelijk: of de adat poesaka in wezenlijkheid de aanwas en de ontwikkeling der bevolking belet, of haar wel met recht de nadeelen kunnen worden toegeschreven met welker bezit zij wordt beticht, en of die nadeelen, daar waar zij inderdaad bestaan, niet in andere oorzaken moeten gevonden worden; of mitsdien inderdaad de afschaffing der adat poesaka dringend noodzakelijk, ja doelmatig te achten is;

ten tweede: of het meerendeel der bevolking hare afschaffing wenscht, en die geleidelijk en gemakkelijk zou kunnen worden uitgevoerd.

„De adat poesaka, de Maleische instelling omtrent het erfrecht, sluit de kinderen wel uit van de erfenis van hunnen vader, maar niet van die hunner moeder. Goederen van hunnen vader komen aan zijne zuster of hare kinderen, of aan zijnen broeder, of aan

verdere bloedverwanten van moederszijde, zooals door den kolonel Andresen bereids is verhaald. De oorsprong van die instelling, zonder tot de legende onze toevlucht te nemen, ligt voornamelijk in de meerdere zekerheid die bestaat, dat de erfenis aan personen verval, aan wier bloedverwantschap met den overledene geen twijfel kan bestaan. Het vaderschap is toch uit den aard der zaak onzeker en hangt geheel, of althans grootendeels, af van de braafheid en trouw van de vrouw met wie men zich verbonden heeft. Het huisgezin, zooals wij dat begrijpen, bestaande uit man, vrouw en kinderen, vindt men dus niet bij den Maleier uit deze streken; en dat een dergelijke stand van zaken ons moet treffen, en dat wij vooral daaraan toeschreven al de nadeelen welke ons van de maatschappij, waarin zij bestond, in het oog vielen was natuurlijk, — al was bij nader onderzoek die gevolgtrekking onjuist.

„Wat ons tegennatuurlijk voorkomt is dat niet voor den Maleier, die onder de adat poesaka geboren, opgevoed en grootgebracht is. Integendeel, indien hij plotseling, zonder voorbereiding, in een land werd overgebracht waar zijn adat poesaka niet bestond, maar ons natuurlijk voorkomend erfrecht in de rechte lijn en het daaruit voortvloeiend huisgezin van man, vrouw en kinderen, dan zou hij dit voorzeker even verwerpelijk en onnatuurlijk vinden als wij zijne instelling beschouwen. Hij zou de verkeerdheden, welke zeker in geen mindere mate, hoewel van anderen aard, in onze maatschappij worden gevonden, met evenveel recht als wij die zijner maatschappij aan de adat poesaka, aan het erfrecht in de rechte lijn kunnen toeschrijven. Evenmin als wij kunnen goedvinden dat kinderen niet van hunnen vader erven, evenmin zou hij begrijpen kunnen waarom zij niet van den broeder hunner moeder de goederen verkrijgen welke hij bij zijn overlijden mocht nalaten. Ik herhaal het hier opzettelijk, de meerdere zekerheid van de bloedverwantschap in de vrouwelijke lijn regelt hier het erfrecht; en hoe verkeerd wij dit ook vinden, hoe abnormaal ons dit ook voorkomt, in het oog van den Maleier is het zulks voorzeker niet.

„Hierbij mag niet onopgemerkt blijven dat de adat poesaka, in een land waar de polygamie in zwang is, voortreffelijk werkt. Immers, de kinderen erven, volgens de adat, van hunne moeder, niet van hunnen vader. Al heeft de man dus ook meer dan eene vrouw, al heeft hij ook vele kinderen, zijne goederen worden niet versnipperd, want de kinderen erven van hem niet. 't Is waar, ook de vrouw kan vele kinderen hebben; maar behalve dat de poesaka niet altijd hoof-

delijk wordt verdeeld, zal het toch zelden gebeuren dat ééne vrouw moeder wordt van een grooter aantal kinderen dan één man bij 2, 3 of 4 vrouwen kan verwekken. Het blijft dus nog de vraag, waar de kinderen meer voordeel genieten: onder ons erfrecht, of dat van de adat poesaka.

„Ik erken ten volle dat de Maleische instellingen niet gunstig zijn voor het familieleven, wanneer door familie verstaan wordt het huisgezin, bestaande uit man, vrouw en de kinderen van het echtpaar. Maar zij zijn daarvoor wel gunstig, wanneer men door familie begrijpt de bloedverwantschap. Onder onze instellingen gebeurt het dikwijls dat kinderen van hunne ouders, ouders van hunne kinderen, broeders en zusters, onderling van elkander vervreemden, doordien ieder kind, zoodra het in het huwelijk treedt, een eigen huisgezin verkrijgt. Bij de Maleiers daarentegen blijven allen, die in de vrouwelijke lijn aan elkander zijn vermaagschapt, in één huis bijeenwonen zoolang het huis daarvoor groot genoeg is.

„De adat poesaka vormt verder een belangrijk tegenwicht tegen den invloed van orthodoxe geestelijken, want de adat is lijnrecht in strijd met de voorschriften van den Koran. Zij is dus een doorn in het oog van den rechtzinnigen Mohammedaanschen priester; en zoo het hem niet gelukken mag, hierin verandering te brengen, dan is dat een bewijs dat zijn invloed nog niet groot is.

„De adat poesaka belet volstrekt niet, zooals de kolonel-Andresen zegt, den aanwas en de ontwikkeling der bevolking; de werkelijkheid weerspreekt zulks geheel. Juist die landen op het eiland Sumatra, waar de adat poesaka de hoeksteen is van de huishoudelijke instellingen der bevolking, zijn bij uitzondering het sterkst bevolkt. Aanschouw die rijkbebouwde velden, die dikwijls uit gebrek aan gronden tot 4 à 5000 voeten boven de oppervlakte der zee aan de hellingen der bergen worden gevonden; zie die dicht bijeen liggende negerijen, die goed gekleede bevolking welke, als ware het eene straat in eene volkrijke stad van Europa, de groote wegen bewandelt, dan blijkt wel de groote aanwas der bevolking. In verscheidene streken der Padangsche Bovenlanden is zij zoo dicht opeengedrongen, dat alleen de meest bevolkte landen van Europa, zooals Nederland, België en de Rijnprovinciën, daarmede kunnen worden vergeleken. Oorspronkelijk slechts twee valleien, Zuid-Oostelijk en Noord-Westelijk van de Merapi bewonende, heeft de bevolking zich niet-alleen over de geheele oppervlakte der Padangsche Bovenlanden verspreid en de meeste gedeelten van eene dicht

opeen gedrongen bevolking voorzien, maar de bevolking der Padangsche Benedenlanden, Ajer Bangis en Rau, benevens die der landen aan de Kampar en Siak gelegen, is ook van haar afkomstig

„Er bestaan dus geen redenen om de adat poesaka nadeelig voor den aanwas der bevolking te beschouwen. Het tegendeel zou natuurlijker voorkomen, want als wij de bevolking nagaan van de landen waar de Maleische adat poesaka niet bestaat, zooals Palembang, de Lampongs, de Battalanden, Djambi, Bengkoelen en meer andere streken van het eiland Sumatra, dan vinden wij overal eene uiterst dun gezaaide bevolking.

„De erfstelling, van welken aard ook, beschouw ik echter daaraan geheel vreemd; maar eene mindere vruchtbaarheid van den bodem, de niet overal ingevoerde of nog niet geregeld werkende koepok-inenting, alsmede, in de onafhankelijke landen, het slechte, noch orde noch veiligheid bevorderend bestuur zullen dit verschijnsel natuurlijker verklaren. Wat de ontwikkeling der bevolking betreft, hetzij men haar uit een physiek of een intellectueel oogpunt beschouwt, zoo is die voorzeker in de Padangsche Bovenlanden niet minder dan bij eenig ander volk in den Indischen Archipel. De Maleier is goedgebouwd, welgemaakt, sterk gespierd. Zijne gouden en zilverwerken zijn geroemd en overal bekend; het weven van met goud- en zilverdraad voorziene zijden kleedjes geschiedt waarlijk schoon. Hij vervaardigt zijn eigen schietgeweer, handwapens enz. even goed als elders in deze gewesten. De landbouw is bij hem op een hooger trap van ontwikkeling, en overtreft hetgeen men daaromtrent in andere streken van Sumatra vindt. Kunnen enkele industrieën op Java en op de hoofdplaats Palembang hooger worden geschat, dan is dat gelegen in het aanwezen aldaar van eene meer verfijnde aristocratie, waarvan de leden aan meer weelde gewoon zijn dan de volkshoofden der Padangsche bevolking. Doch dit zal ook elders, waar de democratische instellingen in dezen Archipel bestaan, worden gevonden.

„De bewering van kolonel Andresen, dat het sockoe-bestuur, toen wij hier nog niet gevestigd waren, aanleiding gaf tot voortdurende twisten en oorlogen, is niet te ontkennen, doch dit kan niet uitsluitend aan dat bestuur en de daarmede in verband staande adat poesaka worden geweten. Men vindt dien toestand overal in onze gewesten waar het democratisch regeeringsbeginsel is gevestigd zonder onze steun te bezitten. De Palembangsche Binnenlanden, de Lampongs, Bengkoelen, al de nog onafhankelijke landen aan de

Oostkust, waar ons gezag òf niet bestond òf zich niet krachtig kon doen gelden, leveren nog voortdurend tooneelen op van roof, moord en van oorlog van kampong tegen kampong, van district tegen district. Het erfrecht, van welken aard ook, is daaraan geheel vreemd.

„Evenmin kan worden toegegeven dat het soekoebestuur aan de vestiging van ons gezag in de Padangsche Boven- en Benedenlanden, of de directe inmenging van ons bestuur groote moeielijkheden heeft in den weg gelegd. Wij hebben hiervoren gezien, hoe grondig, hoe juist de generaal Michiels het tegendeel heeft aangetoond. Juist maakt dat onvolkomen en verbrokkelde soekoe-bestuur onze bemoeiing noodzakelijk en onmisbaar, en daarom gemakkelijk; en dit wordt dagelijks door de ondervinding bevestigd. De uitoefening van ons gezag in deze landen gaat even geleidelijk als gemakkelijk, mits men slechts zorg drage, die door den kolonel Andresen zoo gewraakte instellingen onaangeroerd te laten. Zie de schoone wegen, welke door de bevolking, op last van het bestuur, over het moeilijkste terrein zijn aangelegd; aanschouw de belangrijke koffiëproductie, waarvan de grootste voordeelen niet aan de bevolking maar aan het Gouvernement komen; de gemakkelijke afvoer hier en daar, hoezeer tegen betaling, nog door de bevolking verricht. En als men dan daarbij in aanmerking wil nemen dat wij nauwelijks twintig jaren in het ongestoord bezit dezer landen zijn en eerst sedert dien tijd ons rechtstreeksch gezag als goed gevestigd kan worden beschouwd, dan zal men moeten erkennen dat de invloed van het Europeesch gezag zeer groot is. Niet de minste tegenstreving, niet de minste moeite is er ondervonden om het koffiëmonopolie, waardoor zelfs eene belangrijk groote klasse van opkoopters onder de bevolking rechtstreeks nadeel ondervond, en den daarmede gepaarden gedwongen koffiëaanplant hier reeds in 1847, dus zes jaar nadat ons bestuur overal geregeld werkte, in te voeren. Hiermede is de productie der koffië, die men in 1851 nog aarzelde om in de toekomst op 90,000 pikols in de Padangsche Bovenlanden te schatten, nu reeds tot 120 à 130.000 pikols gestegen, en bij voldoende toezicht kan zij op 200,000 pikols gebracht worden.

„Niet te hoog kunnen de instellingen geschat worden die zulke uitkomsten geven, even voordeelig voor het Gouvernement als voor de bevolking zelve, onder welke zij eene groote mate van welvaart hebben verspreid.

Met de bestaande huishoudelijke instellingen staat het stelsel van solidariteit, en daarmede het strafrecht, in de Padangsche Boven- en Benedenlanden in rechtstreeksch verband.

„Dit stelsel zou, indien wij het naar onze Europeesche begrippen en meeningen in beschouwing namen, voorzeker evenzeer afgekeurd worden als de adat poesaka. Wat is toch onbillijker dan onschuldigen voor schuldigen te laten boeten; wat is verfoeielijker, dan dat moord, roof en diefstal met betaling van een eenvoudige geldboete kunnen worden vergoed, en wat moet, zou men oppervlakkig denken, de veiligheid in een land, waar zulke onvolkomen straffen bestaan, wel te wenschen overlaten! Hoe eerder hoe beter moet men dat systeem omverwerpen en daarvoor ons strafrecht in de plaats stellen; voorzeker moet dit noodzakelijk, ja noodzakelijker dan de afschaffing van de adat poesaka voorkomen!

„Maar wat zien wij, zoo wij in de zaak meer doordringen?

„Juist dat het stelsel, waarbij eene geheele familie, zoo noodig eene geheele bevolking moet boeten voor een enkel harer leden, heeft geleid tot groote veiligheid, tot belangrijke vermindering van misdaden zoodra wij ons door rechtstreeksch gezag de onbelemmerde uitvoering van dat stelsel konden verzekeren. Op een ieder, wiens losbandig leven of slechte wandel reden tot bezorgdheid geven, wordt een wakend oog gehouden, terwijl deze zelf terugdeinst voor het kwaad, voor welks nadeelige gevolgen hij zich misschien persoonlijk door de vlucht of anderszins kon vrijwaren, maar zijne naaste bloedverwanten zouden moeten boeten.

„Roof is dan ook in de Padangsche Bovenlanden bijna onbekend; diefstal komt zelden voor, en op eene bevolking van 6 à 700,000 zielen had men in 1860 slechts drie moorden te melden. Ik erken ten volle, dat het stelsel van solidariteit, in Nederland toegepast, tot niet dan wanorde zou leiden; maar bij de huishoudelijke instellingen der Maleiers werkt het nuttig, en veel beter dan eenig ander strafrecht werken kan. Ook dit stelsel zou moeten worden afgeschaft als de instellingen werden omgekeerd. De eenheid der familie, welke door de adat poesaka, zoo goed, zoo krachtig worden bewaard, is ook de voornaamste steun van het systeem van solidariteit.

„Nog eene andere misdaad wordt door den kolonel Andresen aan de werking van de adat poesaka toegeschreven, nl. die van avortement bij de vrouwen. In den brief van 25 September jl. La M geheim schrijft de resident der Padangsche Bovenlanden, wiens oordeel over de adat poesaka wel mag worden op prijs gesteld, hieromtrent het volgende:

„Ik kan niet toegeven, dat avortement een uitvloeisel van de adat poesaka zou zijn; ook niet, dat dit kwaad, immers voor het

„tegenwoordige, in eene mate zou heerschen dat zij de toeneming
 „der bevolking zoozeer in den weg zou staan. Het opzettelijk af-
 „drijven der vrucht komt hier bij de Maleische vrouwen nog wel
 „voor, doch staat hoegenaamd niet in eenig verband met de erf-
 „stelling. Het moet aan geheel andere oorzaken worden geweten,
 „en wel vooreerst aan de Mohammedaansche wet op het huwelijk,
 „waardoor de man naar welgevallen van zijne vrouw scheiden kan;
 „en vermits de vrouw nog wel eens blootstaat aan het gebruik door
 „den man van dit recht, brengt haar belang mede, hare schoon-
 „heid zoo lang mogelijk te bewaren, en dit meent zij te kunnen
 „doen door het baren van veel kinderen te ontgaan; ten tweede
 „aan de schande, die eene Maleische vrouw er in ziet, nog moeder
 „te worden wanneer zij reeds grootmoeder is, en, ten derde, aan
 „de poging om het bewijs van overspel, indien aanwezig, of, bij
 „ongehuwde vrouwen, dat van bedreven ontucht, uit den weg te
 „ruimen. Het toedienen van afdrijvende middelen komt thans maar
 „zelden meer voor, alleen de vrouwen der L Kota's maken daarop
 „wellicht alleen nog eene min gunstige uitzondering; doch ook hier
 „is het aanwenden dier middelen in den laatsten tijd zeer vermin-
 „derd. De adat heeft er bovendien eene straf op gesteld, die zich
 „regelt naar den min of meer gevorderden staat der bevruchting en
 „tot de halve *bangoen* (zoen- of bloedgeld voor een gepleegden moord)
 „of eene boete van f 400.- beloopt. Dat de progenituur onder de
 „bestaande instellingen dus beduidend zou lijden, is niet wel aan
 „te nemen; integendeel, het bewijs is daar, dat de bevolking in
 „zielental zeer toeneemt.”

„Bestaat er dus hier en daar nog avortement, zoo draagt de
 adat poesaka hiervan de schuld niet; trouwens in meest alle landen
 van den Archipel wordt de misdaad bedreven om dezelfde redenen
 als door den resident zijn vermeld. Het Fransche spreekwoord *qui*
prouve trop, ne prouve rien mag hier wel gelden. De bewering toch,
 dat avortement als een adat of wet moet worden geacht, zooals de
 kolonel Andresen ons vertelt, blijkt zeer onjuist te zijn. De adat
 schrijft die misdaad niet voor, maar straft haar integendeel met
 eene boete die haar aan een halven moord gelijk stelt.

„Slechts in één opzicht zouden m. i. de adat poesaka en de
 daaruit voortvloeiende instellingen als nadeelig voor de ontwikkeling
 van het volk kunnen worden beschouwd, en dat is dat er geen
 individueel grondbezit bestaat in den zin zooals wij dat begrijpen.
 De gronden behooren aan de soekoe, aan de familie, en kunnen

door de vruchtgebruikers zonder hare toestemming niet worden vreemd. Hierdoor wordt de vestiging van Europeesche industrieën in de Bovenlanden bemoeilijkt, zooal niet onmogelijk gemaakt. De suikerfabricatie, de indigoteelt en meer andere industrieën ten voordeele van de Europeesche markt, waarbij Europeesche tusschenkomst noodig is, kunnen hier niet voorkomen. Doch dit nadeel is slechts van betrekkelijken aard; het is een nadeel voor de algemeene ontwikkeling onzer Indische bezittingen; doch of het daarom nadeelig is voor de rust en welvaart van de bevolking zelve, vermeen ik niet zonder grond te mogen betwijfelen. Nemen wij echter in aanmerking dat onze bezittingen elders nog een ruim veld voor Europeesche industrie opleveren; dat de schatkist hierbij volstrekt geen schade lijdt, want de overwinsten op de koffie en verdere inkomsten van Sumatra's Westkust overtreffen met ruim twee millioen guldens de lasten van het bestuur en die eener talrijke militaire bezetting, — dan is dit nadeel nog van zeer geringen aard, en waarlijk te gering om daarom de adat poesaka, die op andere wijze zoo nuttig voor dit land is, omver te werpen. En nu geloof ik door het bovenstaande genoegzaam te hebben aangetoond, dat de afschaffing der adat poesaka noch noodzakelijk, noch doelmatig te achten is; dat zij de nadeelen, ons door den kolonel Andresen voorgehouden, niet, of slechts in geringe mate, bezit, maar dat integendeel de uit haar voortgevloeide instellingen, gesteund en aangevuld door ons bestuur, niet alleen eene groote mate van welvaart onder de bevolking hebben ontwikkeld, maar ons ook de gelegenheid hebben gegeven om deze schoone en rijke gewesten op de meest gemakkelijke, meest geleidelijke wijze te besturen; rust en orde, veiligheid van personen en goederen te handhaven, den handel, eene betrekkelijk goed ontwikkelde nijverheid, benevens het geluk en de tevredenheid der Maleische bevolking zelve op zoodanige wijze te bevorderen, als onder een ander stelsel van bestuur voorzeker niet met meer vrucht zou kunnen geschieden.

„Ik zal thans overgaan tot het tweede gedeelte van mijn verslag, nl. tot de beantwoording der vraag, of het meerendeel der bevolking de afschaffing der adat poesaka wenscht, en of die afschaffing geleidelijk en gemakkelijk zou kunnen worden uitgevoerd.

„Wanneer wij de wenschen der geheele bevolking zouden willen afmeten naar hetgeen ons omtrent deze aangelegenheid van de bevolking der hoofdplaats Padang is gebleken, dan zou men lichtelijk

het vermoeden kunnen opvatten, dat de afschaffing der adat poesaka inderdaad eene door haar gewenschte zaak ware. Bij de Maleische bevolking op de hoofdplaats is meermalen de wensch geuit, om hetgeen men bezit aan eigen kroost na te laten; doch terwijl zich dit bezit meestal bepaalt tot door eigen vlijt verworven goed, *artaha*, tot de gronden waarvoor eigendomsbewijzen door den Raad van Justitie zijn afgegeven, en niet tot soekoe-gronden, — zoo moet men bovendien, indien men daaruit gevolgtrekkingen wil afleiden, niet verzuimen in aanmerking te brengen dat de Maleische bevolking, voor zoover zij de hoofdplaats bewoont, eigenlijk niet geheel meer onder de Maleische instellingen leeft, omdat deze door de gedurige aanraking met, door de tegenwoordigheid van, Europeanen en andere vreemdelingen gedurende een paar eeuwen, veel van hare kracht hebben verloren. Ook op enkele andere standplaatsen, b. v. Priaman en Ajer Bangis, zou misschien door een gedeelte der bevolking de afschaffing der adat poesaka gaarne worden gezien; doch indien men naar die wenschen den geest van de geheele binnenlandsche bevolking, die zelden of nooit in nauwe aanraking met Europeanen of andere vreemdelingen komt, zoude willen afmeten, dan zou men zich gruwelijk vergissen. Doch op Padang zelf, hoezeer er menige stille wensch wordt geuit om den kinderen het erfrecht van hunnen vader te verzekeren, zou men toch voor eene afschaffing der adat poesaka terugdeinzen. De hooftregent van Padang, hierover gepolst, zeide o. a. zeer karakteristiek: „Wij zullen volgen wat daaromtrent in de Bovenlanden wordt beslist,” — overtuigd zijnde dat daar geen afschaffing der adat poesaka wordt gewenscht. De resident der Padangsche Bovenlanden schrijft hieromtrent in zijn reeds genoemde missive:

— — — „Ik heb mij op de zekerst mogelijke wijze willen vergewissen van de al of niet juistheid der bewering, dat de bevolking onder de adat gebukt gaat en dat zij zoude toenaderen indien men de voorgestelde hervorming zou willen invoeren. Om geen argwaan te wekken heb ik dit op zeer omzichtige wijze moeten doen, en dit heeft veel tijd gevorderd, daar de Maleier niet licht zijne ware zienswijze openbaart.

„Het resultaat van dit onderzoek is geweest, dat slechts een paar laras-hoofden, — misschien met het doel om te behagen — de deugdelijkheid van het voorstel hebben beaamd; doch overigens is mij gebleken, waarvan ik trouwens de overtuiging reeds bezat, dat het volk niet minder dan vroeger aan zijne wetten en instellingen gehecht is en, naar ik vast geloof, noch door overreding,

„noch door geweld tot het aannemen van andere wetten en instellingen
 „zou te bewegen of te brengen zijn. Welke veranderingen het lands-
 „bestuur door omstandigheden en tijdsverloop ook hebbe ondergaan,
 „de republikeinsche instellingen van het soekoe-bestuur zijn in de
 „Padangsche Bovenlanden schier ongeschonden bewaard gebleven.
 „Men bewere derhalve niet dat dit bestuur, door de voortdurende
 „aanraking met het onze, reeds veel verzwakt is, want zoodanige
 „bewering wordt door de werkelijkheid weersproken, en levert het
 „bewijs dat men niet is toegerust met degelijke kennis der inlandsche
 „bevolking.” — —

„En verder zegt de resident: „Het is immers toch eene erkende
 „waarheid, dat een volk, hoe gebrekkig zijne maatschappelijke in-
 „richtingen ook mogen zijn, daaraan met zekeren trots gehecht is en
 „blijft, totdat de eene of andere schok de roest der gewoonte af-
 „scheidt. Doch hoevele schokken heeft de adat poesaka niet reeds
 „doorstaan, en desniettemin is zij in wezen gebleven..... Het ver-
 „nederend gevoel eener vreemde overheersching toch wordt voor het
 „volk getemperd door het besef, dat het in het ongestoorde bezit
 „zijner voorouderlijke zeden en wetten is gebleven, en zoodra het
 „reden heeft te gelooven dat tegen dit heilig erfdeel bedoelingen
 „worden opgevat die het zouden kunnen schenden, zal de bevolking
 „zich tot algemeen verzet bijeenscharen en dat verzet, gelijk de
 „geschiedenis ons reeds heeft geleerd, tot het uiterste volhouden”.

„Het bovenstaande, het gevolg van een plaatselijk onderzoek
 voor zoover dit zonder opzien te baren kon geschieden, toont vol-
 dingend aan, dat het gros der bevolking aan hare instellingen
 gehecht is, en zij de afschaffing der adat poesaka volstrekt niet
 wenscht; dat het slaan van eene schendende hand aan hare huis-
 houdelijke instellingen tot gevolgen zou kunnen leiden, welke wij
 voorzeker niet kunnen wenschen.

„Ik geloof dat het nu onnoodig te achten is om de maatregelen,
 door welke de kolonel Andresen tot eene andere orde van zaken wil
 komen, in het breede in beschouwing te nemen of nader te ont-
 leden. Alleen wenschte ik dit op te merken, dat de uitvaardiging
 van een bevel der Regeering, waarbij de afschaffing der adat pasoe-
 ka en — dit dient niet te worden vergeten! — van het soekoe-bestuur
 en andere landsinstellingen wordt voorgeschreven, maar tevens aan
 dat bevel geen andere kracht van uitvoering te geven dan die van
 overreding, mij vrij paradoxaal klinkt. Zou eene dergelijke wijze
 van handelen niet dadelijk medewerken om eene maatschappij, waar

nu rust en orde heerschen, tot een toonbeeld van verwarring te maken?

„Immers zouden uit zoodanig bevelschrift, zonder zijne uitvoering door gepaste middelen te verzekeren, de grootste twisten worden geboren, die schielijk tot erger zouden leiden! Wij zouden, ware het mogelijk zoo te handelen, het vuur der tweedracht aangestookt hebben, zonder de middelen te durven gebruiken om het te blussen. Welken teruggang dit zou hebben op den algemeenen stand van zaken, is licht te gissen. De achting voor ons gezag zou, zoo al niet geheel verloren gaan, dan toch groote schade lijden. Koffiecultuur, onderhoud van wegen en bruggen, landbouw in het algemeen zouden achteruitgaan. Bewijst dit voorstel reeds op zich-zelf, dat de kolonel Andresen den waren toestand der binnenlandsche bevolking niet kent, — de wijze van uitvoering, door hem aangeprezen, toont niet den practischen blik, noch het ferm beleid, dat noodig zou wezen om de zaak tot een gewenscht einde te brengen. Wil men de zaak, dan moet men de middelen niet vreezen die haar kunnen bevorderen. Overreding in de eerste plaats, doch zoo noodig gesteund door meer afdoende maatregelen; anders zou het land in eenen chaos vervallen, even erg, zoo niet erger, dan vóór onze komst in deze gewesten.

„De afschaffing van de *djoedjoer* in Palembang te willen gelijkstellen met eene afschaffing van de adat poesaka is ook onjuist. De *djoedjoer* is eene instelling, die op zichzelf stond en waarvan de afschaffing geene verandering in de overige landsinstellingen bracht; de adat poesaka daarentegen is de hoeksteen van het soekoe-bestuur, — de kolonel Andresen zelf noemt haar zoo. Schaft men haar af, dan werpt men alles wat nu bestaat omver, en brengt men bovendien kinderen tegen hunne ouders, broeders tegen broeders, bloedverwanten tegen bloedverwanten in vijandschap.

„Het voorstel van den kolonel Andresen, hoe verleidelijk het ons ook naar onze begrippen toeschijnt, is inderdaad onpractisch en onuitvoerbaar. Eene verandering in de Maleische instellingen moet aan den tijd worden overgelaten. Geen kwart eeuw geleden hadden de Maleiers nog goed en bloed veil voor het behoud dier instellingen, en het is ondenkbaar dat in het kort tijdsverloop, waarin ons bestuur gevestigd is, zij reeds onze begrippen omtrent het erfrecht zouden aankleven. Wat wij te Padang zien, moet ons niet doen besluiten dat het ook zoo in de binnenlanden gesteld is. Ik herhaal, te Padang en op enkele andere strandplaatsen bestaat de aanraking

met Europeanen en andere vreemdelingen reeds sinds een paar eeuwen, terwijl zij in de bovenlanden ter nauwernood begonnen is, ja op de meeste plaatsen nog in een ver verschieft ligt.

„In de „voorloopige beschouwingen over de politieke, financieele en commercieele aangelegenheden der Padangsche Bovenlanden“, geschreven door den Commissaris-Generaal J. Van den Bosch, leest men o. a.:

„Wij moeten ons, ongeroepen, nooit mengen in hetgeen (de) „huishoudelijke aangelegenheden (des volks) betreft, en inzonderheid „de hoofden aan ons trachten te verbinden.“

„Laten wij deze les van dien doorkundigen en hooggeschaten staatsman niet uit het oog verliezen. Wachten wij dus met de afschaffing van de adat poesaka, totdat er meer duidelijke blijken voorhanden zijn dat het volk eene verandering van zijne huishoudelijke instellingen wenscht. Gaan wij intusschen voort, met op de hoofdplaats te Padang en andere plaatsen waar dat kan geschieden, door het uitgeven van eerste eigendomsbewijzen op eene langzame, doch daardoor ook voorzichtige wijze een anderen toestand in het erfrecht, die naar ons inzien meer normaal is, voor te bereiden, en daardoor als het ware ongemerkt onze denkbeelden daaromtrent bij de Maleische bevolking te doen veld winnen. Er is noch noodzakelijkheid, noch doelmatigheid om anders te werk te gaan en met ruwe hand het Maleische staatsgebouw omver te werpen.

„Naar aanleiding van deze beschouwingen geef ik in overweging, de adat poesaka in de Padangsche Bovenlanden en waar die elders in dit gewest bestaat, als ook de huishoudelijke instellingen der Maleische bevolking, welker ongeschonden bezit aan haar bij Besluit van den Commissaris-Generaal van Ned-Indië dd. 11 October 1833 n° 310 is gewaarborgd, vooreerst onveranderd te laten.“

Met het hier uitgedrukt gevoelen vereenigden zich de luitenant-generaal Van Swieten en de Raad van Indië geheel. De eerste deed in zijn advies (dd. 4 Januari 1862 geheim n° 12) nog uitkomen dat de Padri's dezelfde hervormingen hadden gewild, waarvan nu door den kolonel Andresen was gewaagd. De Padri's, hoog in aanzien staande landgenooten, die zich op het voorschrift van den Koran grondden, hadden grooten tegenstand ondervonden, en het was niet te verwachten dat een christen-bestuur dan eene gelijksoortige hervorming met beteren uitslag beproeven zou.

Na de ontvangen waarschuwingen, zoo schreef de Raad van Indië

(advies van 7 November 1862 n° XVI), zou zoodanige proefneming „roekeloos“ zijn. Daarvan was dan ook verder geen sprake meer.

De generaal-majoor De Brauw had het boven medegedeeld advies geschreven te Paja Combo, waar hij tot herstel van gezondheid tijdelijk verblijf hield. Dit verblijf mocht hem echter niet baten; te Padang teruggekeerd, overleed hij, den 21ⁿ Februari 1862, in den ouderdom van 52 jaren ¹.

¹ Hij was den 19ⁿ December 1809 te Montfoort geboren, als knaap naar Indië vertrokken en aan de militaire school te Samarang (1822—1826) tot luitenant der infanterie opgeleid. Hij nam deel aan den Java-oorlog, doch bleef als 1^e luitenant (1834), kapitein (1836), majoor (1840) van de gelegenheid verstoken om van zijne bijzondere militaire bekwaamheden te doen blijken.

Daarvan was eerst sprake na zijne benoeming tot luitenant-kolonel (1846), toen hij, aan het hoofd van het 10^e bataljon infanterie, de eerste Balische expeditie medemaakte en daar het kruis der Militaire Willemsorde verdiende. Bij de derde Balische expeditie (1849) was hij chef van den staf; het omtrekken en veroveren van Djagaraga, waarvoor het vaandel van het 7^e Bataljon werd gedecoreerd, was te danken aan zijn initiatief. Daarvoor viel hem het ridderkruis der 3^e kl. van de Militaire Willemsorde ten deel, en werd hij tot buitengewoon adjudant des Konings benoemd.

Nadat hij in 1850 zich verdienstelijk had gemaakt met de demping van den opstand in Bantam, werd hij benoemd tot resident en militaire commandant van Palembang. Hoe hij hier door zijne «dapperheid, gepaard met standvastigheid en beleid» ons bestuur ook over de tot dusver in anarchie levende binnenlanden op hechte gronden vestigde, hebben wij elders (Ind. Mil. Tijdschrift, 1889) beschreven. Ter belooning was hij in 1852 buitengewoon bevorderd tot kolonel.

In 1855 trad hij op als gouverneur van Celebes; in 1857 werd hij bevorderd tot generaal-majoor en vertrok hij wegens ziekte naar het vaderland, waar hem het Ridderkruis van den Ned. Leeuw werd geschonken. Na terugkeer (in 1860) werd hij eerst commandant der 2^e Militaire Afdeeling op Java, waar hij het bekende oproer der vreemde Europeesche soldaten wist te bedwingen, op zoo beleidvolle wijze, dat de Koning hem benoemde tot Groot-officier der orde van den Eikenkroon.

Kort daarop werd hij geroepen tot de functie, waarin hij slechts weinige maanden mocht werkzaam zijn toen hem de dood overviel.

Die dood was een groot verlies: in welke, burgerlijke of militaire betrekking De Brauw ook was geplaatst, — in zijne handen waren de algemeene belangen veilig, en de Indische Regeering noemde hem wel terecht «een harer trouwste dienaren, een der verdienstelijkste en waardigste officieren.»

DERDE HOOFDSTUK.

Splitsing van het civiel en militair bestuur. — Welke overwegingen daartoe leidden. — Benoeming van den heer Van den Bossche tot Gouverneur. — De tractementsverhooging der inlandsche hoofden. — Maatregelen tot beperking van het opiumgebruik, in 1864 ingevoerd, in 1870 weder opgeheven.

De generaal De Brauw was de laatste krijgsman, aan wien, nevens het militair, ook het burgerlijk bestuur over Sumatra's Westkust was opgedragen; na hem werden burgerlijke ambtenaren tot gouverneurs benoemd. Na een vijf en twintig-jarig tijdperk van militair bestuur kon het gewest zonder eenig bezwaar, zonder eenige moeilijkheid in civiele handen overgaan, dank zij het groote beleid waarmede Michiels, Van Swieten, Meis en De Brauw het land, dat onder de vroegere oorlogen zooveel geleden had, hadden weten te pacificeeren en de bevolking hadden gebracht tot de overtuiging van de weldadige werking van ons gezag. De toestanden waren volkomen normaal geworden, en de civiele gouverneurs konden in de volgende jaren met vertrouwen voortgaan in de richting, hun door hunne militaire voorgangers afgebakend.

Hiermede is wel de *mogelijkheid*, maar nog niet de *wenschelijkheid* der in 1862 plaats gevonden verandering aangetoond. Omtrent de redenen, die daartoe aanleiding gaven, zijn wij in staat het volgende mede te deelen.

Bij de legerformatie van 1853 was voor de dubbele betrekking van civiel en militair gouverneur een generaal-majoor aangewezen geworden; maar de ondervinding had doen zien, dat bij het zeer beperkt aantal opperofficieren in Indië, soms door verlof naar Europa nog geringer, niet altijd de zekerheid bestond dat een voor civiel bestuur geschikt generaal zou kunnen worden aangewezen.

In 1858, toen de generaal Van Swieten als commandant van het leger optrad, was alleen de generaal-majoor Meis in Indië aanwezig; tegen diens benoeming was nu gelukkig geen bezwaar, maar

de Indische Regeering zou ook verplicht geweest zijn hem het bestuur over Sumatra's Westkust op te dragen wanneer zij hem daarvoor minder geschikt had geacht.

Ter vermijding in den vervolge van deze moeielijkheid was toen door het Opperbestuur bepaald dat de bedoelde dubbele betrekking zoo noodig ook aan een kolonel der infanterie zou kunnen worden toevertrouwd, en dat desnoods, „wanneer de omstandigheden niet veroorloofden“ haar aan een generaal-majoor of kolonel op te dragen, ook een civiel ambtenaar met het burgerlijk bestuur zou kunnen worden belast.

De Indische Regeering was inmiddels meer en meer tot de overtuiging gekomen, dat scheiding van het civiel en militair bestuur op Sumatra's Westkust in het belang van dit gewest wenschelijk was, en de Minister van Kolonien deelde dat gevoelen.

In zijne voordracht aan den Koning van 2 September 1862 n°. 177 schreef hij o. a.:

„De vereeniging van burgerlijk en militair gezag in één persoon had plaats in een tijd, toen het Nederlandsch gezag op Sumatra door kracht van wapenen moest geschraagd en bevestigd worden. Sedert dien tijd is echter de toestand geheel veranderd. Hij komt nu meer overeen met dien der gouvernementen van Celebes en van de Molukken, waar het gewestelijk gezag in den laatsten tijd steeds aan burgerlijke personen is opgedragen.

„Er zijn thans geen oproeren te bedwingen; het Nederlandsch gezag is op Sumatra's Westkust voldoende bevestigd, en er moet meer naar eene vreedzame ontwikkeling van land en volk dan naar uitbreiding van macht worden gestreefd.

„De taak van burgerlijk en militair gezaghebber is tegenwoordig te veelomvattend, dan dat een persoon zich daarvan naar behooren zoude kunnen kwijten. De generaal-majoor Meis wordt gezegd, onder dien last te zijn bezweken, en het is te vreezen dat ieder opvolgend militair en civiel gouverneur van Sumatra's Westkust een gelijk lot zou ondergaan, tenzij hij zijn werkkring gedeeltelijk verwaarloosde.

„Zal dat veelbelovende gedeelte van Neerland's overzeesche bezittingen worden opgevoerd tot den hoogen trap van ontwikkeling en welvaart, waartoe het al de vereischten in zich schijnt te vereenigen, dan behoort het burgerlijk gezag te worden opgedragen aan een man, in ruime mate toegerust met staatkundige en staathuishoudkundige kennis, en vertrouwd met de instellingen, gewoonten en rechten der Sumatrasche bevolking. Dit laatste vooral zal in den

regel meer gevonden worden bij burgerlijke ambtenaren, die verschillende rangen van de ambtelijke loopbaan onder de inlandsche bevolking hebben doorloopen, dan bij hoofdofficieren, die door hunne studiën en ervaringen meestal op een geheel ander gebied worden geleid."

Nadat de Koning zich met deze beschouwingen vereenigd had, werd nu, bij Ind. Stbl. n°. 121 van 1862, bepaald dat de betrekkingen van civiel gouverneur en militair commandant zouden worden afgescheiden en de eerste aan een burgerlijk ambtenaar zoude worden opgedragen.

Hiertoe werd in November 1862 — nadat het civiel bestuur sedert Februari was waargenomen eerst door den resident der Padangsche Bovenlanden, den heer H. M. Andrée Wiltens, en, na diens benoeming tot gouverneur der Moluksche eilanden, door den kolonel J. A. Waleson, militaire commandant der Padangsche Bovenlanden, — aangewezen de hoofdamtenaar J. F. R. S. Van den Bossche, destijds resident van Bezoeki.

De redenen, welke leidden tot deze benoeming van eenen gouverneur, die nooit te voren met Sumatra's Westkust in aanraking was geweest, zijn waarschijnlijk te zoeken in de reeds bij missive van 25 April 1862 n°. 73 door den minister aan den Gouverneur-Generaal gedane aanbeveling om, zoo mogelijk, de eerste keuze van eenen gouverneur voor dat gewest uit de burgerlijke ambtenaren te doen vallen op iemand van zoodanige hoedanigheden, „dat de benoeming zelfs aan de tegenstanders van het nieuwe beginsel geene gegronde stof tot afkeuring geve, en dat de noodige waarborgen bestaan dat de commandant der troepen het noodige ontzag hebben zal voor den burgerlijken opvolger."

De heer Van den Bossche, die zich bij de Palembangsche expeditie zoozeer had onderscheiden dat hem èn het kruis der Militaire Willemsorde, èn dat van den Nederlandschen Leeuw, benevens buitengewone bevorderingen waren ten deel gevallen, was zeker wel de man om eventueele oppositie tegen de splitsing van het militair en burgerlijk gezag tot zwijgen te brengen.

Het zal thans onze taak zijn, na te gaan wat er onder zijn bestuur geschiedde.

In de eerste plaats komt daartoe in aanmerking de belangrijke tractementsverhooging voor de inlandsche hoofden, welke in het Indisch Staatsblad van 1863, n°. 45, werd vastgesteld. Zij kwam

onder het bestuur van Van den Bossche tot uitvoering, maar de eer daarvan komt tot aan den generaal Meis, die in Maart 1860 een uitgewerkt voorstel had gedaan.

Reeds ruim twee jaren te voren (missive van 22 Februari 1858 n° 612) had de generaal Van Swieten de zaak ter sprake gebracht.

„Bij alle gelegenheden — zoo schreef die gouverneur toen — waarbij het belang der hoofden wordt ter sprake gebracht, wordt door de ambtenaren op de ongenoegzaamheid hunner bezoldiging gewezen, en aan deze toegeschreven dat zij zich als hoofden en gezagvoerders niet zoodanig ontwikkelen en niet dat standpunt innemen dat in redelijkheid kan gewenscht worden.

„Dat de bezoldiging onvoldoende is, valt dadelijk in het oog, indien bedacht wordt dat de larashoofden, die met uitzondering van eenige weinige regenten — slechts vijf in getal — de eerste hoofden des lands zijn, niet meer dan f 20.— 'smaands genieten, en dat de kamponghoofden volstrekt geene inkomsten hebben.

„De behoefte om daarin eene wijziging te brengen heeft sedert lang bestaan, maar de voorstellen deswege zijn altijd verdaagd omdat deze regeling belangrijke geldelijke consequentiën zal hebben, welke men echter verwacht te kunnen compenseeren door het verbod om voor de hoofden heerendiensten te verrichten, en de meerdere gelegenheid tot voortbrenging, daardoor aan de dienstplichtigen gelaten. Eenige ambtenaren zijn zelfs van meening dat de geheele afschaffing van de heerendiensten, bepaaldelijk ook die voor het gouvernement, en met name het onbeloond onderhoud der wegen en bruggen en het dragen van lasten voor reizigers of vervoer van goederen (z. g. koelidiensten) door grootere productie, vooral van artikelen van uitvoer, zoude worden gevolgd en de kosten van het eene door de hoogere inkomsten van het andere zoude worden vergolden.

„Hoe dat zij, eene betere regeling van de inkomsten der hoofden schijnt onvermijdelijk“

Maar alvorens deze aangelegenheid in behandeling te nemen en wellicht verwachtingen op te wekken die niet vervuld konden worden, vroeg de generaal Van Swieten omtrent het denkbeeld in het algemeen de meening der regeering.

Deze antwoordde (missive van den 1ⁿ Gouvernements-secretaris van 23 April 1858 n° 1153a) dat den gouverneur werd „vrijgelaten om, wanneer hij zulks in het belang van 's lands dienst, van het volk en van het gewest onder zijn beheer volstrekt noodig

achte, de bedoelde voorstellen in te dienen"; doch zij merkte daarbij op, "dat het verleenen van bezoldiging aan kampong- of dessahoofden in Nederlandsch-Indië niet gebruikelijk is en ook de regeering, ten ware de dringende behoefte overtuigend werd aangetoond, niet aanbevelenswaardig voorkomt"; dat zij evenzoo "het opheffen van diensten der bevolking aan hare hoofden, volgens aloude landsinstellingen bestaande, met het oog op den invloed, dien de hoofden op hunne ondergeschikten behooren te behouden, zeer bedenkelijk acht", en dat, naar hare meening, die opheffing "meer een gevolg dient te zijn van voortgaande beschaving dan van eenen maatregel, van het gouvernement uitgaande, zoolang niet het onschadelijke daarvan behoorlijk is aangetoond."

De generaal Van Swieten vroeg daarop het advies der rechtstreeks onder hem gestelde residenten en adsistent-residenten, doch trad af voordat die adviezen ontvangen waren; en de generaal Meis vatte de zaak eerst weder op nadat hij voldoende "bekendheid en vertrouwdheid met de inlandsche huishoudelijke organisatie en het bestuur van zijn gewest" verworven had.

In zijn schrijven van 29 Maart 1860, geheim n°. 1014, waarbij deze gouverneur zijne uitgewerkte voorstellen aanbood, liet hij de geheele of gedeeltelijke opheffing der heerendiensten onaangeroerd, zoowel met het oog op de evenvermelde meening der regeering als "omdat zijne gedachten te dien aanzien nog niet tot rijpheid waren gekomen."

Na eene herinnering aan de (reeds vroeger door ons medegedeelde) regelingen, in 1833 door den Commissaris-Generaal getroffen, waarbij de instelling van districts- (laras-) hoofden en dorps-opperhoofden (penghoeloe kapala) was voorgeschreven, en verder was bepaald dat wij "inzonderheid de hoofden aan ons moesten trachten te verbinden", schreef Meis:

"Zonder de volksinstellingen geweld aan te doen, en met instandhouding der seekoe-hoofden, is de invoering tot stand gekomen — en het volksbegrip heeft zich daarmede vereenzelvigd — van, in overeenstemming met de volkskeus, als gouvernements-dienaren aangestelde laras-hoofden en penghoeloe's kapala. Door de aangewezen bemoeienis der Europeesche ambtenaren en de inlassching, tusschen het oorspronkelijk inlandsch en het Europeesch bestuur, van de genoemde twee overgangs- en verbindingsschakels is het ons gelukt, de verstrooide elementen van het oorspronkelijk inlandsch bestuur samen te vatten, in harmonie naar hooger doel en richting te doen

werken, en onze tusschenkomst en leiding tot een onmisbaar bestanddeel van het Maleische huishouden te maken.

„Het larashoofd is het eerste hoofd van zijn laras (district), en als zoodanig belast met het ten uitvoer leggen van alle bevelen, welke hem door het Europeesch bestuur gegeven worden; hij is tusschen dat bestuur en de inlandsche bevolking de alleenhandelende persoon. Hij is belast met het houden der politie in zijn district, heeft het opzicht over de koffiecultuur en den rijstbouw, is voor de goede werking en de uitbreiding dier cultures verantwoordelijk, en moet vooral voor den goeden staat en het onderhoud van wegen en bruggen zorgdragen. Hij neemt kennis van alle zaken, in zijn ressort voorvallende, onderzoekt en beslecht deze in overeenstemming met den betrokken penghoeloe kapala en de seekoe-hoofden, of onderwerpt ze aan de inlandsche rechtbank, voorgezeten door den civielen gezaghebber, in welke rechtbank hij zitting heeft. Op weinig uitzonderingen na, zijn er geene inlandsche hoofden boven de larashoofden.

„De penghoeloe kapala is gewoonlijk het hoofd van een of twee kampongs en volgt in rang op het larashoofd, aan wien hij ondergeschikt is. In een kleineren kring zijn zijne diensten en verrichtingen gelijk aan die van het larashoofd. Hij heeft echter geen zitting in de bovenbedoelde rechtbank (rapat).

„De verhouding van het larashoofd en van den penghoeloe kapala tegenover de bevolking, over welke zij gesteld zijn, behoort eerbied en gehoorzaamheid ten grondslag te hebben, als zij naar behooren aan hunne vele verplichtingen zullen voldoen.

„Voor den Maleier, die weinig of geen gehoorzaamheid aan zijne adathoofden (penghoeloe's seekoe) kende, van hen in levenswijze niet verschilden en in alles hun gelijke was, viel het moeielijk, zich aan ondergeschiktheid jegens de larashoofden en penghoeloe's kapala te gewennen; alleen het voortdurend handhaven, door de Europeesche ambtenaren, van genoemde hoofden in hunne rechten en plichten heeft van lieverlede de bevolking aan eenige gehoorzaamheid kunnen gewennen, waartoe ook heeft medegewerkt dat gedachte hoofden, in rede tot de mate hunner middelen, eene ruimere levenswijze aannamen en zich in het uiterlijk vertoon onderscheidden; dat bij velen hunner de wettige middelen tot dat einde zeer beperkt zijn, zal aanstonds bevroed worden, als men bedenkt dat de larashoofden niet meer dan f 20 's maands en de penghoeloe's kapala in 't geheel geene bezoldiging genieten.

„De voorgenomen lotsverbetering der inlandsche hoofden wordt ook, zonder uitzondering, door alle ambtenaren van het binnenlandsch bestuur ter Sumatra's Westkust toegejuicht, als overeenkomende met de hooge waardigheid der Regeering en als eene daad van billijkheid die, vooral voor de Padangsche Bovenlanden, een nieuw tijdvak van ontwikkeling en welvaart zal doen aanbreken en ons politiek bestaan een hechten grond geven zal.

„Ik zal die gronden verder niteenzetten, en daarbij meer bijzonder den toestand der Padangsche Bovenlanden, om de talrijkheid harer bevolking, productie, nijverheid en consumptie verreweg het belangrijkste gedeelte van Sumatra's Westkust, op het oog hebben. Ik zal daarbij o. a. weergeven wat de resident der Padangsche Bovenlanden, Andre Wiltens, er van zegt, en waarmede in de nauwste overeenstemming zijn de adviezen van alle vier de adsistent-residenten, afdeulings-chefs dier residentie, en ook die der andere hoofden van gewestelijk bestuur, als de resident van Tapanoeli, en de adsistent-residenten van Padang, Priaman en Ajer Bangis.

Belangrijk toch — men heeft het reeds gezien — is voor het binnenlandsch bestuur de werking der larashoofden als voornaamsten des lands. Zij hebben het feitelijk bestuur over de bevolking, en velen staan aan het hoofd van larassen die 10,000 en meer zielen tellen. Zij zijn in hun ressort de voor de rust en openbare orde verantwoordelijke inlandsche ambtenaren, en als rechters in de rapats doen zij uitspraak over leven en dood. Overigens maken zij den eersten schakel uit, welke onze belangen met die der bevolking moet verbinden, en daarom mogen wij hunne gehechtheid aan ons niet geringschatten, maar inderdaad wel op hoogen prijs stellen.

„Van hoeveel gewicht is het dus niet, het gehalte van dezen schakel, die bij voortduring van den tegenwoordigen toestand slechts kan achteruitgaan, te verbeteren? Immers, van den meerderen of minderen ijver dezer hoofden is de welvaart der bevolking voor een groot gedeelte afhankelijk, en wel het meest de instandhouding en uitbreiding der koffiecultuur, die 's lands inkomsten reeds nu zoo rijk doet vloeien, doch naarmate eener betere behartiging door de hoofden, nog aanmerkelijk zal toenemen.

„Ik behoef hier nauwelijks te gewagen van hetgeen wij bovendien op staatkundig gebied er bij winnen zullen, als wij ons van de trouw der larashoofden verzekeren, waartoe wel geen werkzamer middel aan te wenden is dan zoodanige belooning hunner diensten, dat hun belang een wordt met het onze.

„Het is onmiskenbaar, dat de individueele gezindheid der hoofden van grooten invloed is op de gezindheid en de stemming des volks. Herhaaldelijk heeft de Commissaris-Generaal Van den Bosch in zijne instructiën aanbevolen, de bevolking welgevallig te zijn, onze belangen met de hare te verbinden en vooral de hoofden aan ons te hechten.

„Wij willen, en onze moreele verplichting tegenover de bevolking brengt zulks ook mede, dat de hoofden zich niet schuldig maken aan afpersingen of andere ongeoorloofde middelen om zich ten koste hunner onderhoorigen te bevoordeelen. Het is ons streven, de bevolking te ontwikkelen voor meerdere welvaart en beschaving; maar om dat grootsche doel te bereiken kunnen wij wel het minst van al de medewerking der hoofden ontberen, en behooren wij de middelen te geven die niet gemist kunnen worden om hunne zedelijke waarde te vermeerderen, en die de behoefte zullen doen ophouden om langer de toevlucht te nemen tot practijken welke noch ontzag, noch vertrouwen bij hunne minderen kunnen voortbrengen.

„Met bescheidenheid wordt gevraagd: kan men veel verwachten van de eerste hoofden eener residentie, wanneer zij slechts de voor hunne waardigheid zoo geheel ongeevenredigde bezoldiging van f 20 's maands, d. i. slechts f 5 meer dan een oppasser te paard, genieten? Kan men redelijkerwijs aannemen dat zij zich zullen onthouden van ongeoorloofde handelingen, en dat ze zullen zijn wat zij behooren te wezen: oprechte, getrouwe onderdanen van het Gouvernement? Kan men aannemen dat zij gevoelens van gehechtheid en trouw zullen aankweeken bij de bevolking?

„Er bestaat, en vooral voor de meest bevolkte en produceerende gewesten, nog eene reden die voor eene verhooging van het tractement der larashoofden pleit, en deze is te vinden in het gouvernementsbesluit van 17 Juli 1857 n° 36, waarbij bepaald werd dat geene inlandsche hoofden of inlandsche beambten eenig aandeel in transportondernemingen van 's lands producten mogen hebben of krijgen.

„Moet deze maatregel in vele opzichten als heilzaam beschouwd worden, de billijkheid, en zelfs eene zuivere staatkundige billijkheid, doet het als plichtmatig erkennen om den hoofden, die aanvankelijk, toen de moeielijkheden groot en de te behalen winsten problematiek waren, de eenigste te vinden transportaannemers waren, voor eene algeheele uitsluiting, waartoe zij zelven nochtans geen directe aanleiding gaven, eene billijke vergoeding te verleenen. Men bedenke, dat bij het in het leven roepen van ons thans zoo uitmuntend

koffiestelsel, zooals beweerd wordt, eene op een bevel gelijkende aansporing van het toenmalig bestuur noodig was om, daar geene anderen er zich mede wilden belasten, hen den binnenlandschen afvoer der koffie in den vorm van contracten te doen aanvaarden. Feitelijk hebben zij dus een voornaam aandeel gehad in de totstandbrenging en de bestendiging van dat stelsel, hetwelk, zonder vervoerders van het product, van weinig beteekenis zoude geweest, en voorzeker niet dan met vele bezwaren en groote opofferingen in stand had kunnen gehouden worden.

„Nadat door hen de weg gebaad was; nadat de moeielijkheden, aan zulk eene inrichting in den aanvang verbonden, overwonnen waren; op het oogenblik, dat zij van hunne inspanning en van de opgedane ondervinding voordeel zouden beginnen te oogsten, werd hun de gelegenheid benomen eene onderneming voort te zetten, die nu niet alleen goede uitkomsten beloofde, maar ook zoude gestiekt hebben om geleden verliezen te herstellen; en nu moeten zij het aanzien dat anderen, die voor de tot stand bringing niets gedaan hebben, de vruchten plukken van hunne inspanningen en opofferingen. Het ware te veel op de lijdzaamheid van den naar bezit strevend en voor zijn voordeel gansch niet onverschilligen Sumatraan gebouwd, te gelooven dat dit voor hem ongemerkt voorbijgaat en geene ontevredenheid wekt. Die ontevredenheid bestaat, en zij zal schadelijk op de algemeene gezindheid inwerken, als niet eene gepaste vergelding voor de teleurgestelde verwachting en voor het derven van een welverdiend voordeel in de plaats gesteld wordt.

„Men zal misschien de tegenwerping maken, dat de hoofden hadden kunnen concurreeren na alvorens hun ontslag te hebben genomen, en dat ook niet alle hoofden door den uitsluitenden maatregel getroffen zijn geworden daar zij niet allen deelhebbers waren.

„Op het eerste gedeelte dezer tegenwerping diene in antwoord dat wij de hoofden, bij gemis aan andere ondernemers, dienstbaar gemaakt hebbende aan het koffiestelsel, ons van hunne medewerking, nu wij die niet meer behoeven, niet mogen ontdoen, zonder daarvoor eenig equivalent in de plaats te stellen; en op het tweede, dat een ingesteld onderzoek aangetoond heeft dat in de Padangsche Bovenlanden niet minder dan 44 larashoofden, dus meer dan de helft van het daar aanwezige getal, als aandeelhebbers in de transportonderneming bekend stonden; en daar ongetwijfeld van de overigen het meerendeel in de zaak betrokken was, veilig aangenomen mag worden dat maar weinigen der hoofden in de Padangsche

Bovenlanden niet bij de transportonderneming geïnteresseerd waren. Buitendien zij in het oog gehouden, dat de bekend gestaan hebbende aannemers ook juist de meest geschikte en den meesten invloed hebbende hoofden waren.

„Billijkheid niet alleen, maar ook welbegrepen eigenbelang schrijven dus eene gepaste vergelding voor, al zoude het verhandelde ter zake der uitsluiting van de hoofden van de koffietransportcontracten de eenige reden zijn.

„Is eene verhooging van de bezoldiging der larashoofden, der eerste hoofden des lands, onmisbaar noodig, — billijkheid en staatkundig eigenbelang eischen even nadrukkelijk, aan de tot dusverre onbezoldigde tweede hoofden des lands, de penghoeloe's kapala, een inkomen van staatswege toe te leggen.

„Dezen, schoon werkzaam in een beperkteren kring, verkeerden in een toestand, gelijk aan dien der larashoofden. Zij maken den tweeden en laatsten schakel uit van onze verbinding met de oorspronkelijke huishouding der bevolking; hebben op haar, door nauwere aanraking, een meer onmiddellijken invloed dan de eerste hoofden, zijn voor laatstgenoemden onmiddellijk, en voor het bestuur middellijk, de werkzaamste hefboomen tot schepping van grootere welvaart.

„Daar zij geheel zonder vaste bezoldiging zijn, kan met redelijken grond van de panghoeloe's kapala noch verwacht, noch gevergd worden, dat zij den ijver en de belangstelling aan den dag zullen leggen die voor eene verdere ontwikkeling van deze gewesten zoo onmiskenbaar noodig zijn.

„Het ligt in de natuur der zaak, dat zij, onbezoldigd van bestuurswege, uitgelokt door materiele voordeelen, er meer op bedacht zullen zijn de individuen der bevolking in hunne bijzondere belangen welgevallig te zijn dan met ijver en belangeloosheid aan onze bedoelingen te voldoen.

„Hebben wij, om hare volkrijkheid en hare voor uitbreiding nog alleszins vatbare productie van koffie, het grootste belang bij de residentie Padangsche Bovenlanden, hebben daar de hoofden het uitgebreidste gezag naar rede van het aantal hunner onderhoorigen, is daar hun werkkring, o a. ter zake van de koffiecultuur, uitgebreider dan elders, en hebben zij om die redenen, en voor de waardige handhaving van hun standpunt onder eene bevolking waar zooveel welvaart heerscht, daar recht op eene ruimere bezoldiging

dan de hoofden elders, — voor de overige gewesten van dit gouvernement strekt het vorenstaande mede ten betoog van de noodzakelijkheid, om door verhooging en toelegging van bezoldiging het lot der hoofden te verbeteren.

„Een voor de bestendiging van ons politiek gezag op Sumatra's Westkust allernoodzakelijkste maatregel is het verbeteren van den toestand der hoofden, om eene reden waarvan ik tot dusver nog niet gewaagd heb. Zij is deze.

„De gebeurtenissen in Turkije hebben den Islam in opgewektheid gebracht; de aandacht van de regeering, zoo in Nederland als in Indië, is daarop gevestigd, gelijk o. a. blijkt uit Stbl. 1859 n°. 42, betreffende de bedevaartgangers. De Minister van Koloniën zag, blijkens een in de Tweede Kamer aan den heer Van Hoëvell gegeven bescheid, een der hoofdredenen van de opschuddingen en opstanden van den laatsten tijd in Nederlandsch-Indië, in de opgewektheid van den Islam en het voorbeeld van Britsch-Indië. In 1859 schreef ik: „De Islam moge, gerust op onze verdraagzaamheid en niet-bemoeienis met hem sluimeren, er is niet veel noodig om het fanatisme te doen ontwaken en in gloed te brengen, zelfs onder de overigens meest indolente belijdenis; dit heeft o. a. de Java-oorlog geleerd. De priesters zouden daarvoor stof vinden, als zij op voorbeelden konden wijzen om hoofden en bevolking te doen gelooven dat het de wil der regeering is, het Mohammedanisme te keer te gaan onder zijne belijders“. Een al te overwegende invloed van de partij in Nederland, die voor de evangelisatie dezen gewesten ijvert, een al te overwegende invloed van hen, die de inlandsche volkeren dezer gewesten zoo gaarne op eene met hunne subjectieve begrippen overeenkomende wijze gelukkig zagen en instellingen onder hen willen invoeren die voor den maatschappelijken toestand niet passen, die met de verhouding en den aard van ons gezag en de voorwaarden onzer souvereiniteit niet strooken, en die door het volk zelf niet worden begeerd; nieuwe botsingen in het Westen, tusschen christenen en mohammedaansche staten, kunnen opschuddingen van meer of minder belang onder de inlandsche bewoners van onze Indische bezittingen teweeg brengen. Geen beter middel is er, op Sumatra's Westkust, om aan zulke schokken het hoofd te kunnen bieden, dan het relief der inlandsche hoofden en het bezit hunner genegenheid; want, al zijn ze zelf Mohammedaan, hun gezag schuwt priesterheerschappij, en zij hebben in dat opzicht hetzelfde belang als wij. Tevredenheid en welgezindheid der inlandsche hoofden zijn op

Sumatra's Westkust het beste tegenwicht aan geestdrijvende op-ruiingen van kwaadgezinde priesters.

„Tot dusver is gehandeld van de larashoofden en de penghoeloe's kapala, dat zijn hoofden en ambten van onzen creatie, in het belang van ons bestuur, en aan te merken als ambtenaren van het Gouvernment. De belangen der soekoe-hoofden, de eigenlijke volks-hoofden in de Maleische landen van dit Gouvernment, mogen echter ook niet uit het oog worden verloren.

„Hunne belangen zijn, en vooral in het voortbrengen van pro-ducten voor de Europeesche markt en het wezen van schadelijke politieke invloeden, als die der priesters, niet af te scheiden van de onze. Zij zijn leden van het oorspronkelijk inlandsch bestuur; en daar zij de eigenlijke, *onmiddellijke* opzichters en verantwoordelijke personen zijn, voor de richtige uitvoering der gegeven bevelen, is hunne oprechte en trouwe medewerking voor de penghoeloe's kapala en larashoofden onontbeerlijk, en behoort ook hunne goede gezindheid zooveel maar eenigszins doenlijk door de onzen te worden aangekweekt.

„De toekenning van een vaste bezoldiging aan de soekoe-hoofden zoude, wegens hun groot aantal, tot hooge uitgaven leiden; en bovendien heeft de Regeering, tenzij de dringende behoefte daarvan overtuigend werd aangetoond, er zich in beginsel tegen verklaard. Het doel zal echter volkomen worden bereikt door voor hen de koffie-procenten te verhoogen; op die wijze toch wordt van Gouvernements-wege hunne positie verbeterd waar de bevolking en de algemeene welvaart het grootst, en hunne medewerking van het meeste belang zijn; terwijl het voor de minder of in 't geheel niet met koffie-producten bedeelde soekoe-hoofden een spoorslag zal zijn, om ook bij hen de cultuur te beginnen of nit te breiden, en in 't geheel de maatregel zeer gunstig op de vermeerdering van het koffieproduct zal werken”

In verband met deze beschouwingen stelde de generaal Meis voor, in de Padangsche Bovenlanden de bezoldiging der hoofden „met het oog op den aard hunner betrekkingen, op den staat dien zij, althans de voornaamsten, dienen te voeren om eer en aanzien te krijgen bij eene zoo op uiterlijk vertoon gestelde bevolking als die der Bovenlanden, en bovenal uithoofde van het moreel recht dat wij zullen verkrijgen tot het tegengaan en gestreng straffen van knevelarijen en andere willekeur,” — te bepalen op f 80.—

's maands voor de larashoofden en op f 20.— voor de penghoeloes kapala.

In de Padangsche Benedenlanden, die — alleen de hoofdplaats Padang uitgezonderd — „in volkrijkheid, welvaart, politiek en financieel belang verre bij de Bovenlanden achterstaan“, zou voor de larashoofden een inkomen van f 50.— 's maands voldoende zijn; daarentegen werden — ook in verband met vroeger verkregen rechten — hoogere tractementen dan het evenbedoeld bedrag gevraagd voor: den regent van Padang (f 500.—), den bandahara en de overige 7 penghoeloes aldaar (elk f 80.—), den regent van Priaman (f 100.—), het eerste hoofd van Ajer Bangis (f 60.—), den regent van Indrapoera (f 100.—), gelijk de tot dusver uitgekeerde bedragen.

De „hoofdregent“, thans te Padang aanwezig, zou bij aftreden of overlijden door een „regent“ vervangen moeten worden, omdat eerstgenoemde titel deed denken aan eene indertijd wel door den resident Raaff beoogde, doch nooit erkende suprematie over de andere regenten.

In de residentie Tapanoeli eischten de plaatselijke toestanden eenigszins andere regelingen dan in de Padangsche Boven- en Benedenlanden: wel werd ook daar f 20 per maand als norm. aangenomen voor de kampong- en koeria-hoofden, doch met verschillende afwijkingen. De jang di pertoean van Kota Siantar genoot f 150 's maands; de hoofden der kampong Oeloe en der kampong Ilir te Baros elk f 60.—; het eerste hoofd van Natal f 1400 per jaar. Deze posten moesten onveranderd blijven.

Eindelijk wenschte Meis de koffieprocenten voor de soekoe-hoofden te brengen van 20 duiten op 25 centen per pikol.

Afgescheiden van de hierdoor vereischte uitgaven zouden de voorgedragen tractements-verhoogeningen eene uitgaaf vorderen van cc. f 180.000 's jaars.

De Raad van Indië, en ook de Gouverneur-Generaal, vereenigden zich geheel met de door den generaal Meis gedane voorstellen. Men mocht — zoo werd in beider advies (dd. 26 Juli 1861 n°. III en 30 Sept. 1861 n°. 872/6) met nagenoeg dezelfde woorden gezegd — niet voor de aanzienlijke uitgaaf terugdeinzen, „daar 's lands direct en indirect belang ontegenzeggelijk vorderde dat de hoofden ter Sumatra's Westkust in verhouding tot hunne diensten en billijke behoeften goed betaald werden;“ terwijl er geen twijfel bestond

„dat de hoogere uitgaaf niet zou vergoed worden door een hooger koffieproduct, de meest winstgevende tak onzer inkomsten. Ook — werd gezegd — mocht „niet uit het oog worden verloren, dat de uitgaven voor bezoldiging van inlandsche hoofden ter Westkust van Sumatra onevenredig gering waren.“

De Minister van Koloniën écarteerde uit de medegedeelde voorstellen de quaestie der cultuurprocenten, omdat destijds aan de juistheid van het beginsel, aan de toekenning dezer procenten ten grondslag liggende, ernstig getwijfeld werd. ¹

Doch tegen de gevraagde tractementsverhoogen waren, na de aangevoerde motieven, geene bezwaren, en in Maart 1863 werden zij door het opperbestuur onveranderd goedgekeurd. Het reeds vermelde Ind. Stbl. van 1863, n° 45, waarbij zij werden afgekondigd, behelst alle détails der nieuwe regeling, in verband met welke tegelijkertijd ook (Stbl. n° 46) de bezoldigingen der djaksa's te Padang en te Priaman eene verhooging ondergingen.

Volledigheidshalve merken wij hierbij op, dat bij Ind. Stbl. 1871 n° 83 de bezoldiging der inlandsche hoofden in de residentie Tapanoei herzien en in-totaal van cc. f 23000.— op cc. f 56000.— per jaar gebracht werden; terwijl voorts wijzigingen van minder belang, in de regelingen van 1863 en 1871, werden gemaakt bij de Ind. Stbl. 1875 n° 233, 1876 n° 323 en 1879 n° 155.

De expeditiën, welke in 1863 naar het eiland Nias gericht werden, zijn elders (W. A. Van Rees, *De pionniers der beschaving*) uitvoerig beschreven en kunnen alzoo hier met stilzwijgen worden voorbijgegaan.

Zulks is niet het geval met een belangrijken maatregel, die in 1864 (Ind. Stbl. n° 112) genomen werd, waarvan men de motieven dient te kennen tot het verkrijgen van een juist inzicht in den toestand. Wij bedoelen het verbod van invoer en bezit van opium in de geheele residentie Padangsche Bovenlanden, de adsistent-residentie Mandailing en Angkola (residentie Tapanoei), de districten Rau, Panti en Loeboe-Sikaping, de Ophirdistricten, en de Zuidelijke Afdeeling der residentie Padangsche Benedenlanden.

De aanleiding tot dat verbod was, gelijk ook in genoemd Staatsblad verklaard wordt, gelegen in de wenschen der inlandsche hoofden.

¹ Eerst in 1879 werden de cultuurprocenten verhoogd, veel meer dan in 1862 verlangd werd: voor de soekoe hoofden werden zij toen van 20 duiten (16 $\frac{2}{3}$ cent) op 40 centen gebracht (Ind. Stbl. 1879 n°. 28).

Juist daarom had het krachtig kunnen werken, indien het niet — ontijdig en o. i. zonder voldoende motief — in 1870 (Stbl. n°. 170) weder was opgeheven geworden.

De gouverneur Van den Bossche schreef den 29en October 1863 no. 3662, aan den Gouverneur-Generaal den volgende brief:

„De gezamenlijke hoofden van de Zuidelijke Afdeeling der Padangsche Benedenlanden hebben zich eenigen tijd geleden tot het bestuur gewend, met het verzoek om het debiet en het bezit van amfioen in hunre negorijen te doen verbieden.

„Bij hunne adressen voeren zij als motief aan de ongelukkige gevolgen, welke het gebruik van opium voor sommigen hunner onderhoorigen gehad heeft, zoomede den erkend verderfelijken invloed daarvan, zoowel op de zedelijke als op de stoffelijke ontwikkeling der bevolking.

„Het voormeld verzoek gaf mij aanleiding, te onderzoeken of ook andere gedeelten van dit Gouvernement geacht konden worden voor eene *algeheele afschaffing der opiumpacht in aanmerking te komen.*

„Uit de, op de daartoe gedane vragen ontvangen antwoorden zal Uwe Excellentie kunnen ontwaren dat de inlandsche hoofden te dezer kust, *algemeen en zonder onderscheid*, het verlangen hebben doen kennen dat het debiet en het bezit van opium zou worden verboden. Zij zijn allen doordrongen van de hooge wenschelijkheid om het gebruik van dat verderfelijk middel te beletten, daar zij het opium beschouwen als de bron van al het kwaad dat bedreven wordt.

„Sedert de afschaffing van de hanenvechtbanen is het verbruik van opium in de Padangsche Bovenlanden zeer verminderd, zoo zelfs dat de amfioenschuivers nu reeds met zekere minachting worden aangezien.

„Het eenige bezwaar, hetwelk tegen eene opheffing van de opiumpacht in die landschappen in de laatste jaren aangevoerd is kunnen worden, bestond daarin dat aan de panghoeloe's kapala de bevoegdheid was gegeven om met uitsluiting van anderen amfioen in het klein te verkoopen (Art 5 der pachtvoorwaarden, Stbl. 1857 n° 105). Dit voorrecht was aan die hoofden, toen — of kort nadat — zij in het leven werden geroepen, door het toenmalig bestuur geschonken omdat zij niet bezoldigd werden; dat bezwaar is thans opgeheven, en het tijdstip is alzoo bijzonder gunstig om het debiet en het bezit van opium in de Padangsche Bovenlanden geheel te verbieden.

„In de afdeeling Priaman is het gebruik van opium in de laatste jaren veeleer toe- dan afgenomen, hetgeen aan de onverschilligheid van het bestuur moet worden toegeschreven: zonder acht te slaan op de bestaande pachtsvoorwaarden, liet dit een groot aantal opium-verkoopplaatsen, tot zelfs in kleine, afgelegen kampongs, door den Chineeschen pachter oprichten. Daardoor is de bevolking allerwege in de gelegenheid gesteld en verleid geworden om met het gebruik van opium kennis te maken; gelukkig kan men er bijvoegen dat, met geringe uitzondering, alleen de laagste klasse der bevolking zich daardoor heeft laten meeslepen.

„De adsistent-resident van Priaman heeft, op grond van het unaniem verzoek der hoofden, geadviseerd de amfioenpacht in zijne afdeeling in te trekken, met uitzondering evenwel van ééne amfioen-verkoopplaats ter hoofdplaats Priaman, welke hij vermeende ten behoeve van eenige aldaar gevestigde Chineezzen, die van opium gebruik maken, te moeten behouden. Ik kan mij met dit laatste minder goed vereenigen, daar het mij niet consequent voorkomt, eene inrichting, die men als schadelijk voor den inboorling afgeschaft wenscht te zien, zelfs met opoffering van beduidende voordeelen, voor eenige weinige vreemdelingen, in wier lot men minder belang stelt, te laten bestaan. Het aantal Chineezzen te Priaman bedraagt overigens slechts 54 mannen, waarvan een groot gedeelte geen gebruik van opium maakt.

„In de afdeeling Ajer Bangis en Rau is het gebruik van opium gering; alleen op de Batoe-eilanden, waar zich eenige Chineezzen hebben gevestigd, is het van meer beteekenis, zeer vermoedelijk omdat, van daar uit, ook sluikhandel in opium op Nias wordt gedreven, alwaar het debiet en het bezit van opium verboden is (Stbl. 1858 n° 84).

„De resident van Tapanoeli is van oordeel dat in zijn gewest het opium overal verboden kan worden, met uitzondering evenwel van Baros en Singkel, alwaar het nagenoeg het eenige ruilmiddel is waarmede de handel op de onafhankelijke Battalanden gedreven wordt. De resident beweert, dat het weinig zou baten den opium-invoer op die plaatsen te verbieden, vermits het eenige gevolg daarvan wezen zoude dat de handel van de onafhankelijke landen zich naar Troemon of eene andere Atjehsche haven zoude verplaatsen, van waar het opium even goed gehaald kan worden. Ik kan mij volkomen met deze beschouwingen vereenigen, zoomede met het voorstel om, bij het eventueel afkondigen van een verbod op het

debiet en het bezit van opium te dezer kuste, alsdan het grondgebied ten Noorden van de rivier Kollang, nabij Sorkam, van dat verbod uit te sluiten.

De eenige afdeeling, waarvan ik nu nog geene melding heb gemaakt, is de hoofdplaats Padang en Ommelanden.

„Het is treurig, te moeten bekennen dat juist daar, waar de zetel van het bestuur gevestigd is, de minste pogingen zijn aangewend om het opium-verbruik te doen verminderen. Blijkbaar is zulks de aandacht ontgaan, vermits bij de verpachting art. 4 van Stbl. 1854 n°. 70 niet is opgevolgd en het aantal verkoopplaatsen noch geregeld, noch vastgesteld is. De Chineesche pachter heeft daardoor evenals te Priaman de gelegenheid gehad om het debiet van opium kunstmatig op te voeren door een groot aantal amfioenkitten op te richten en het plaatselijk bestuur heeft dat met eene laakbare onverschilligheid aangezien. De hoofdplaats Padang alleen telt op het oogenblik 24 amfioenkitten, terwijl de beperkte Ommelanden met 9 van die inrichtingen begiftigd zijn. De inlandsche militairen en hunne vrouwen, eenige Chineezzen en het laagste gedeelte der gemengde bevolking van de hoofdplaats zijn daarvan de bezoekers; onder de betere standen en onder de Niassers is het opiumgebruik gelukkig nog niet algemeen doorgedrongen.

„De hoofden van Padang hebben in vroegere jaren meermalen aangedrongen op de afschaffing van de amfioenpacht, o. a. in September 1858; zij zijn thans op dat verzoek teruggekomen, met nadruk wijzende op de schadelijke en zelfs verderfelijke gevolgen die het gebruik van amfioen voor de bevolking heeft.

„Ik vermeen, in deze zakelijke regels voldoende te hebben aangetoond dat de hoofden en het welgestelde deel der bevolking verlangen dat het Gouvernement de opiumpacht zal intrekken, en den verkoop en het bezit van opium zal verbieden.

„Dat dit verlangen billijk is en het gebruik van opium zooveel doenlijk geweerd moet worden in het welbegrepen belang der bevolking, zal wel geen nader betoog behoeven.

„Ik zoude mitsdien niet aarzelen, een voorstel te doen om, met opoffering van de inkomsten welke dat middel opbrengt, n. l. f^{240,120} 's jaars, de pacht van het recht tot den verkoop van amfioen in het klein voor de geheele kust af te schaffen en den invoer en het bezit van opium te verbieden, ware het niet dat het gebruik van opium in de Padangsche Benedenlanden mij nog te veelvuldig voorkomt om zoo maar in eens gesupprimeerd te kunnen worden.

„Eene meer geleidelijke afschaffing vermeen ik voor dit gedeelte van dit gewest te moeten aanbevelen. Eene geleidelijke vermindering van het gebruik van opium zal bevorderd worden door het aantal katten bij de verpachting voor het volgende jaar beduidend te beperken, of liever, tot enkele te reduceeren, en er streng de hand aan te doen houden dat de pachter zijne bevoegdheid niet weder overschrijdt.

„Over een, hoogstens twee, jaren zal dan, met uitsluiting van Baros en Singkel, het verbod op den invoer en het bezit van opium voor de geheele kust van kracht verklaard kunnen worden.

„Ik acht intusschen het tijdstip gekomen om de amfioenpacht op te heffen, en een verbod op den invoer en het bezit van amfioen uit te vaardigen, in de residentie Padangsche Bovenlanden, in de districten Ran, Panti, Loeboe Sikaping en de Ophir-districten van de afdeeling Ajer Bangis en Ran, in de adsistent-residentie Mandailing en Angkola, behoorende tot de residentie Tapanoeli, en in de Zuidelijke afdeeling der Padangsche Benedenlanden, zich uitstreckende van de grens van Bengkoelen tot en met het district Troesan.

„Het tijdstip voor zoodanige intrekking van de amfioenpacht in de voormelde landschappen is hoogst gunstig; en zoodanige maatregel zal ongetwijfeld, zoowel bij de hoofden als bij de welgestelde bevolking een zeer goeden indruk maken, dewijl die menschen tot nog toe in de amfioenpacht niet anders gezien hebben dan een middel van inkomsten, waarmede de regeering zich ten koste van het welzijn der bevolking bevoordeeld heeft“¹

Dit voorstel vond toejuiching, zoowel bij den directeur der Middelen en Domeinen Mr. W. H. Du Cloux (missive dd. 10 November 1863 n° 4310), als bij den Raad van Indië (advies van den 2ⁿ Januari 1864 n° XXXVIII), den Gouverneur-Generaal (missive aan den Minister van Koloniën dd. 26 Januari 1864 n° 70/1) en het Opperbestuur. Bij kabinetsrescript van 6 April 1864 n° 63 werd 's Konings machtiging verkregen tot de voorgedragen inkrimping van de opiumpacht, en bij het reeds genoemd Ind. Stbl. n° 112 van 1864 kwam deze tot stand.

¹ Het vervolg van dezen brief meenen wij hier achterwege te kunnen laten; daaruit blijkt dat de generaal Van Swieten in 1858 «het tijdstip gekomen achtte om het gebruik van opium over de geheele kust te doen ophouden». De generaal Meis had daartegen bezwaren geopperd, welke nu door den gouverneur Van den Bossche werden weerlegd.

Doch al vrij spoedig bleek dat, alleen door het *uitvaardigen* van een verbod, zonder tevens de noodige maatregelen te treffen tot *handhaving* daarvan, het doel — beperking van het opiumgebruik — onvoldoende werd bereikt.

Volgens een aan den resident van Riouw door den adsistent-resident van Siak gerichtten brief van 24 October 1867, n° 680, was de invoer van opium „zoowel langs de Siak- als de Kampar-rivier veel levendiger dan vroeger.“ Langs eerstgenoemde rivier waren gedurende het 3^e kwartaal 1867 ingevoerd: 8 kisten en 4 bollen opium, en, volgens berichten van inlanders, langs de Kampar „nog ruim zooveel“; alles werd bijna doorgevoerd naar de binnenlanden, en het werd zeer waarschijnlijk geacht dat daarmede een sterken sluikhandel gedreven werd met de Padangsche Bovenlanden. De adsistent-resident oordeelde alzoo dat daartegen „krachtiger moest worden gewaakt.“

Dit schrijven, aan den gouverneur van Sumatra's Westkust medegedeeld, gaf dezen hoofdambtenaar aanleiding, bij zijn brief van 1 December 1867 n° 6421 aan te dringen op verscherpte strafbepalingen tegen overtreding van het Staatsblad van 1864 n° 112.

De straf bestond tot dusver op verbeurdverklaring van al het gevonden opium en van eene boete van f 25 voor elke overtreding.

Reeds bij een vroeger schrijven, dd. 16 April 1867 n° 2051, had de gouverneur op het onvoldoende van deze straffen gewezen, en tot juist begrip van den toestand zal het noodig zijn hier allereerst een extract van dien brief in te lasschen:

„Het groot aantal geconstateerde overtredingen van het verbod op den invoer en het bezit van opium in de verboden kringen heeft niet-alleen overtuigend aangetoond dat de daarop gestelde straf niet streng genoeg is om de overtreders af te schrikken, maar moet ook de gevolgtrekking doen geboren worden dat het in eene zeer geringe verhouding staat tot het aantal gepleegde, doch niet geconstateerde overtredingen. Om mij tot eene enkele afdeeling, waar het verbod van kracht is, te bepalen, stel ik hier bekend dat in de Zuidelijke Afdeeling van Padang, binnen welke geene garnizoenen gevestigd zijn en het gebruik van opium onder de inlandsche bevolking niet algemeen verspreid is, van 1° Januari 1865 tot 30 October 1866 niet minder dan 17 personen in de termen vielen om wegens overtreding van het onderwerpelijk verbod te worden vervolgd, waarvan één vier malen en 3 malen.

„En wat het eiland Nias in 't bijzonder betreft, sinds lang waren

velen de meening toegedaan, dat dáár het verbod het omgekeerde had uitgewerkt van hetgeen daarmede was beoogd; dat het afschaffen van de pacht slechts had gestrekt om het opium goedkooper, het gebruik daarvan grooter en algemeener te doen worden, terwijl de beschikbare middelen op verre na niet toereikende waren om de behoorlijke handhaving van het verbod te verzekeren. Met zekeren weezin moet ik erkennen, dat die meening thans ook door mij wordt gedeeld.

„De waarschijnlijke oorzaken, waaraan ik toeschrijf dat de verkregen uitkomst zoo ongunstig is, komen mij voor de volgende te zijn:

1° „de moeielijkheid, om niet te zeggen de onmogelijkheid om met de aanwezige middelen te kunnen beletten dat de invoer ter sluiks plaats vindt van een artikel, hetwelk eene zoo groote waarde heeft en door de consumenten zoo gretig gezocht wordt;

2° „de groote voordeelen welke den importeurs van opium wachten, wanneer het hun gelukt de waakzaamheid te ontsnappen van ambtenaren, hoofden, politiedienaren, tolbeamten enz.

3° „de lichtheid van de bedreigde straf, in verhouding tot de te behalen voordeelen, ingeval er geene ontdekking plaats heeft.

„Misschien is ook de onderstelling niet van grond ontbloot, dat ten deze geen zeer groot vertrouwen mag worden geschonken aan den ijver, het plichtgevoel en de onomkoopbaarheid van sommige inlandsche hoofden en van inlandsche oppassers en andere karig bezoldigde geëmployeerden. Van deze hangt nochtans veel, zoo niet alles af, want voor het gering aantal Europeesche ambtenaren is het bepaald ondoenlijk, in persoon de zeekust en de zoo uitgestrekte landgrenzen voortdurend en met goed gevolg te surveilleeren.

„Toen, in 1863, een groot aantal inlandsche hoofden den wensch te kennen gaven dat het gebruik van opium mocht worden verboden, waren de meesten, zoo niet allen, geheel te goeder trouw; daarvan houd ik mij overtuigd.

„De verderfelijke gevolgen van dat gebruik werden door sommigen hunner zeer goed ingezien, ook zonder dat hun die door de Europeesche ambtenaren waren voorgehouden en aanschouwelijk gemaakt.

„Anderen verkregen dat inzicht eerst door de voorstellingen en de overreding der Europeesche ambtenaren, doch waren daarom niet minder oprecht dan de eersten. Thans moet evenwel in twijfel ge-

trokken worden, of wel alle inlandsche hoofden bestand zijn tegen het lokaas, dat hunne hebzucht wordt voorgehouden voor het geval dat zij willen medewerken om de verbodsbepalingen te ontduiken; op enkelen hunner rust althans de verdenking als zouden zij niet vrij te pleiten zijn van medeplichtigheid, hetzij dadelijke of lijdelijke, aan de gepleegde overtredingen, en als zouden zij voordeelen trekken van den heimelijken opium-invoer binnen de verboden kringen.

„Ik zal mij in de nadere beschouwing der vermelde oorzaken en gemaakte onderstellingen niet verder verdiepen; zij doen niets af aan het bekend gestelde feit, dat de thans bestaande verbodsbepalingen slecht werken. Liever wil ik trachten, de middelen op te sporen welke kunnen dienen om aan het bestaan van dat feit een einde te maken.

„Een geschikt, eenvoudig en voor de schatkist voordeelig middel zou daarin bestaan, dat de ordonnantiën van 24 Juli 1858 (Stbl. n°. 84) en 28 Juli 1864 (Stbl. n°. 112) buiten werking werden gesteld en de opiumpacht alzoo wederom over de geheele uitgestrektheid van het Gouvernement Sumatra's Westkust in toepassing kwam; 's lands inkomsten zouden in dat geval met ongeveer een halve ton gouds 's jaars vermeederen, en in den pachter en zijne onderpachters of onderhoorigen zouden wij de krachtigste medehelpers vinden om den invoer en den verkoop van het heulsap door daartoe onbevoegde personen tegen te gaan. Ook de pachter wordt onder den tegenwoordigen staat van zaken benadeeld; dat moet althans worden afgeleid uit een van hem ontvangen rekest dd. 26 Februari jl. . . .

„Tegen de toepassing van het zoo even aangewezen middel bestaat echter een zoo gewichtige bedenking, dat daardoor moet worden afgezien van eene nadere overweging. Dat middel zou n.l. eene schrede achterwaarts zijn op den sedert eenigen tijd ingeslagen weg; het zou ons verwijderen van het groot, zedelijk doel dat wij voor oogen moeten houden; ik meen, de trapsgewijze vermindering, en eindelijk geheele afschaffing van het gebruik van opium.

„Met het oog hierop behoeven de bestaande verbodsbepalingen in stand gehouden te worden, met zoodanige aanvulling en versterking nochtans, dat de overtreding inderdaad gestraft wordt

„Hetzelfde zal moeten worden gedaan wat op Java gedaan is.

„Daar is reeds in 1863 (Stbl. n° 128) de overtreding van het verbod op den invoer en het bezit van opium strafbaar gesteld, behalve met geldboete en verbeurdverklaring van het onwettig be-

zeten opium, met gevangenis, de eerste maal van eene maand tot drie jaren, bij herhaling voor den tijd van drie maanden tot vijf jaren, welke straf voor inlanders en daarmede gelijkgestellten veranderd wordt in dwangarbeid buiten de ketting van gelijken duur. Alleen vermeen ik te moeten opmerken dat de minima van bedreigde straffen niet te laag moeten worden gesteld, omdat de rechter, veelal door te ver gedreven of slecht begrepen menschlievendheid geleid, bij overtreding maar al te zeer genegen schijnt om zooveel mogelijk slechts het minimum toe te passen, waardoor dan de heilzame indruk der strafbedreiging dikwijls geheel verloren gaat.

„De bovenbedoelde ordonnantie van 1863 is reeds weder gewijzigd in 1866 (Stbl. n° 117). De geldboete o. a., wegens overtreding van het verbod op den invoer en het bezit van opium bedraagt nu in elk geval f 10,000 voor elke hoeveelheid van 100 of minder kati's opium, waarmede de overtreding is gepleegd. Zij gaat dus niet langer met gevangenis gepaard, doch de rechter kan de boete ook niet verminderen, is aan de bepaalde som gebonden.

„Hiermede kan ik mij zeer wel vereenigen, mits voor Sumatra's Westkust bepaald worde wat op Java reeds lang bestaat, nl. dat, bij onvermogen om eene opgelegde geldboete te betalen, daarvoor gevangenis of dwangarbeid in de plaats komt.

„Ik wensch dan ook de vaststelling van eene overeenkomstige bepaling voor dit Gouvernement in overweging te geven” . . .

Met aandrang kwam de gouverneur op dit voorstel terug bij zijn reeds genoemd schrijven van 1 December 1867. „Het algemeen belang zoude te zeer worden voorbijgezien”, — zoo schreef hij — wanneer nog langer gedraald werd met de uitvaardiging van „strengere poenaliteitsbepalingen.”

Doch de behandeling van dit voorstel werd „door meer andere, spoedvereischende zaken vertraagd” bij het Departement van Financiën, dat eerst bij missive van 17 Mei 1870 n° 7614/M de quaestie aan de beslissing der regeering onderwierp.

De directeur van dat Departement, de heer Ruting, deed zijn advies ter zake luiden als volgt:

.... „Zooals duidelijk blijkt, heeft de genomen maatregel het beoogde doel niet doen bereiken en alleen gestrekt tot groot nadeel van de schatkist; immers bedroeg de opiumpachtschat ter Sumatra's Westkust;

in 1862 . . .	f 240,120	's jaars
" 1863 . . .	" 240,120	"
" 1864 . . .	" 85,680	" ¹
" 1865 . . .	" 156,120	" ²
" 1866 . . .	" 199,440	"
" 1867 . . .	" 205,920	"
" 1868 . . .	" 207,780	"
" 1869 . . .	" 145,320	"
" 1870 . . .	" 146,640	"

zoodat, de jaren 1862 en 1863 tot maatstaf nemende, de genomen proef den lande tot dusver op ruim een half millioen is te staan gekomen.

"Dat, in weerwil van de zooveel strengere strafbepalingen, ook op Java en Madoera de verboden kringen niet hebben te weeg gebracht wat men zich daarvan had voorgesteld, kan thans aan geen twijfel meer onderhevig zijn; dit feit rechtigt tot de onderstelling, dat die strenge strafbepalingen evenmin ter Westkust van Sumatra de gewenschte uitwerking zullen hebben.

"Hoe groot en zedelijk dan ook het doel moge wezen, dat men zich met de intrekking der pacht en het daarstellen van verboden kringen heeft voorgesteld, zoo dunkt mij toch dat het niet raadzaam mag worden geacht, de genomen proef in genoemd Gouvernement met de op Java en Madura vigeerende strafbepalingen voort te zetten en den lande nog verder nutteloos nadeel te berokkenen, zoodat ik vermeen, dien maatregel te moeten ontraden.

"Het gevolg daarvan is, dat zoo spoedig mogelijk zal dienen te worden teruggekeerd tot het door den Gouverneur van Sumatra's Westkust aangegeven "geschikt, eenvoudig en voor de schatkist voordeelig middel", n.l. de buiten werking stelling der ordonantiën van 1858 (Stbl. n° 84) en 1864 (Stbl. n° 112), en de opiumpacht alzoo weder over de geheele uitgestrektheid van het Gouvernement van Sumatra's Westkust in te voeren"

De Procureur-Generaal, Mr. Coster (advies dd. 19 September 1870 n° 1503/373) was van eene geheel andere meening.

"Ik geloof niet" — zoo schreef hij aan den Gouverneur-Generaal — "dat het voorstel" (om de pacht weder in te voeren) "eenige

¹ «Met den aanvang van dat jaar was het getal opiumkitten door den Gouverneur aanmerkelijk beperkt.»

² «De pachter had toen gewis reeds gemerkt dat die beperking hem niet veel kwaad deed.»

kans heeft om bij Uwe Excellentie ingang te vinden, en dat het Uwe Excellentie zoude behagen op den ingeslagen weg tot beperking van het opiumgebruik een schrede terug te doen.

„Ten allen tijde is hetzelfde argument“ (dat de invoer en het gebruik binnen de verboden kringen toch niet geweerd kunnen worden) „ook voor het in stand houden van speelhuizen in Europa gebezigd, maar ook sedert lang is daarover de staf gebroken.

„Moge de invoer en het bezit van amfloen binnen de verboden kringen, trots de meest strenge bepalingen, de meest waakzame politie niet geheel geweerd kunnen worden, zoo zal het m. i. moeilijk vol te houden zijn dat het gebruik even groot zoude zijn wanneer het verboden is, als wanneer het bezit en het gebruik overeenkomstig het pachtreglement worden toegelaten!

„Buitendien, hetzelfde argument hetwelk tegen de verboden kringen gebezigd wordt, n.l. dat er toch gesmokkeld wordt, kan ook tegen de pacht aangevoerd worden.

„Tegen de voorstellen van den gouverneur van Sumatra's Westkust bestaan bij mij geene bedenkingen; aan de bepalingen, die worden voorgesteld, is reeds lang ook op Java behoefte gevoeld“

De directeur van Justitie, Mr. Der Kinderen (advies van 18 October 1870 n° 1454a/2782) vereenigde zich daarentegen met de meening van zijn ambtgenoot van financien:

— — „Daar, waar het noodig is, zooals de gouverneur in 1867 voorstelde, zeer zware straffen te bedreigen om het verbod te handhaven, is, naar mijn gevoelen, de verboden kring reeds dadelijk veroordeeld; het bestaan van zoodanigen kring is alleen te verdedigen wanneer het bewijs geleverd is dat de bevolking daar geene behoefte heeft aan amfloengebruik, en men tevens vermeent dat het in de roeping van den Staat ligt, te zorgen dat zijne leden zich onthouden van het gebruiken van zaken die voor hen schadelijk worden geacht.

„Zoolang toch de bevolking behoefte aan het heulsap heeft, zullen de zwaarste straffen niet voldoende zijn om het verbod te handhaven, en bij het clandestien verbruik komt dan nog een hoogstverderfelijke smokkelhandel.“

Inmiddels had (missive van 24 September 1870 n° 6378) de gouverneur van Sumatra's Westkust — toen de heer E. Netscher — aangedrongen op eene spoedige beslissing overeenkomstig de in 1867 gedane voorstellen.

„Bij mijn optreden (24 Februari 1870) alhier, zoo schreef hij,

heb ik de zaak van het opiumgebruik in ernstige overweging genomen en dienaangaande inlichtingen ingewonnen. Daaruit is mij gebleken dat de door mijn ambtsvoorganger geschetste toestand in geen en deele is verbeterd, en dat, wil men met ernst het gebruik van opium tegengaan en tevens 's lands belangen behartigen door den opiumpachter voor die streken waar de pacht werkt te waarborgen tegen de vele overtredingen van de pachtvoorwaarden, het dringend noodig is dat worde beschikt overeenkomstig het voorstel van 16 April 1867 n° 2051.

„De opiumpacht brengt thans in de verte niet op hetgeen zou kunnen worden verwacht indien de belangen van den pachter beter beschermd werden; de pacht bedroeg: in 1867—1870 resp. f 206,000, f 208,000, f 145,000, f 147,000 in ronde cijfers, en eene verdere daling laat zich met grond verwachten indien niet meer afdoende maatregelen tegen sluiken worden genomen.“

Het antwoord op dit vertoog was het besluit van 9 Nov. 1870 n° 4 (Ind. Stbl. n° 170 en 171) waarbij, uit overweging dat de maatregelen van 1858 en 1864, „wel verre van aan het oogmerk te beantwoorden, bovendien tot een de bevolking demoraliseerenden sluikhandel aanleiding hadden gegeven“, alle verbodsbepalingen op den invoer en het bezit van opium voor Nias en de Padangsche gewesten werden ingetrokken, het geheele gewest binnen het pachtgebied werd getrokken en, voor de toepassing van het pachtstelsel, de voor Java geldende regelen ook voor Sumatra's Westkust geldende werden verklaard.

De wederinvoering van het pachtstelsel heeft alzoo plaats gehad zonder dat de gouverneur, de residenten der Padangsche Bovenlanden en van Tapanoeli, of een der adsistent-residenten en inlandsche hoofden werden gehoord.

Doch het valt buiten het bestek van dit opstel, om critiek uit te oefenen over de door de regeering genomen maatregelen. Men zoude anders licht geneigd zijn, de vraag te stellen of zij, die klaagden dat er, in 21 maanden tijds, in eene afdeeling van cc. 70,000 zielen, niet minder dan zeventien opiumschuivers waren ontdekt, inderdaad van meening zijn geweest dat het opiumgebruik „geleidelijk verminderen“ zou wanneer men op twee plaatsen (Painau en Ajer Hadji) opiumkitten opende en daar den opiumhandel auto-riseerde? ¹.

¹ In 't geheel werden er 21 kitten geopend: 10 in de Padangsche Benedenlanden [2 te Padang, 1 te Pau, te Ajer Bangis, te Poeloe Tello, te Priaman,

Intusschen merken wij op dat nu, door de toepassing van het voor Java geldend pachtreglement, toch de zwaardere straffen op opium overtredingen werden uitgevaardigd welke de gouverneur reeds in 1867 tot handhaving van het stelsel van verboden kringen had noodig geacht. Wat men van ondergeschikt belang had geacht voor de bevolking, werd onmiddellijk vastgesteld toen het belang van de pachter en dat van 's lands kas daarin betrokken was.

Opmerking verdient nog dat de panghoeloe's kapala, die vroeger alleen bevoegd waren tot verkoop van opium in het klein, met de wederinvoering van de pacht het daaraan verbonden voordeel moesten blijven missen. Met het oog op de boven medegedeelde verklaring van den gouverneur Van den Bossche, in 1864 afgelegd, dat „men tot nog toe in de amfioenpacht niet anders had gezien dan een middel van inkomsten, waarmede de regeering zich ten koste van het welzijn der bevolking bevoordeelde“ komt het ons voor dat *de wijze, waarop* de pacht weder werd ingevoerd in de streken waar zij eenige jaren lang afgeschaft was, wel bij de panghoeloe's kapala een *zeer* ongunstigen indruk moest teweegbrengen.

Het is hier de plaats, om te vermelden dat in 1864 (Stbl. no 155) de pacht der pandjeshuizen, tot dusver alleen te Padang bestaande, over geheel Sumatra's Westkust werd ingevoerd.

Aanleiding daartoe gaf de volgende missive van den gouverneur, dd. 26 Augustus 1864 n° 3237:

„Het recht om pandjeshuizen te houden en aldaar gelden op panden te beleenen is in dit Gouvernement nergens verpacht behalve ter hoofdplaats Padang (Stbl. 1857 no 105).

„Het gevolg hiervan is, dat overal elders degenen, die genoodzaakt zijn om gelden in leen op te nemen en daarvoor goederen in pand te geven, in handen van woekeraars vallen, die niet alleen een schreeuwend hoogen interest rekenen, maar ook onder geen toezicht staan en niet den geringsten waarborg kunnen of moeten stellen voor de goede en getrouwe bewaring van de in pand gegeven goederen. Er kan natuurlijk niet aan gedacht worden, de pacht der pandjeshuizen voor elke plaats in dit Gouvernement toepasselijk te verklaren; doch er bestaan m. i. geene bezwaren tegen,

te Kajoe Tanam, te Painan, te Ajer Hadji; 5 in de Padangsche Bovenlanden [te Fort de Kock, Fort Van der Capellen, Solok, Padang Pandjang en Paja Combo]; 6 in de residentie Tapanoeli [te Siboga, Singkel, Baros, Goenoeng Sitoli, Natal en Padang Sidempoean].

dat zulks geschiede met betrekking tot de voornaamste plaatsen, bv. daar waar vendukantoren gevestigd zijn, zoomede te Singkel en Baros, alwaar aanzienlijke handel wordt gedreven en een aantal vreemdelingen gevestigd zijn.

„De invoering van de pacht der pandjeshuizen op de bovengenoemde plaatsen wordt door mij wenschelijk geacht, omdat daardoor in eene wezenlijke behoefte zal worden voorzien, en de geldleeners aldaar niet langer aan de willekeur en kwade practijken van gewetenlooze woekeraars blootgesteld zullen zijn. Ook lijdt het geen twijfel dat 's lands inkomsten daarbij zullen worden gebaat. En nu moge het waar zijn dat veel ten nadeele van de instelling der pandjeshuizen kan worden gezegd, niet minder waar is het, dat het leenen van geld onder pandstelling wel nimmer zal kunnen worden belet. Onder die omstandigheden is het verkieslijk, dat die aangelegenheid onder wettelijke bepalingen wordt gebracht.”

(Wordt vervolgd.)